

6) การพิจารณาเลื่อนชั้นเรียนทุกชั้น ให้พิจารณาจากผลการเรียนกลุ่มทักษะ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย และกลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ เท่านั้น กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ให้โรงเรียนแยกประเมินต่างหาก เพื่อศึกษาความก้าวหน้าจากการเข้าร่วมกิจกรรมของนักเรียน และไม่นำมาพิจารณาตัดสินผลการเรียน

7) เกณฑ์การตัดสินผลการเรียน นักเรียนที่จะได้รับการพิจารณาให้เลื่อนชั้นได้ จะต้องมีความสมบูรณ์ดังนี้

7.1) มีเวลาเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมด

7.2) ผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในสมุดประจำชั้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของจำนวนจุดประสงค์ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์

7.3) เฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 การประเมินผลการเรียนปลายปี จะต้องได้รับระดับผลการเรียนของแต่ละกลุ่มประสบการณ์ตั้งแต่ "1" ขึ้นไป

8) ในกรณีที่นักเรียนขาดคุณสมบัติข้อใดข้อหนึ่งตามเกณฑ์การตัดสินผลการเรียน โรงเรียนอาจใช้ดุลยพินิจให้เลื่อนชั้นได้ หากพิจารณาเห็นว่า

8.1) นักเรียนมีเวลาเรียนไม่ถึงร้อยละ 80 อันเนื่องจากสาเหตุจำเป็น หรือเหตุสุดวิสัย แต่มีคุณสมบัติตามข้ออื่น ๆ ครบถ้วน

8.2) นักเรียนผ่านจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ไม่ถึงร้อยละ 60 ในกลุ่มประสบการณ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเพียงเล็กน้อย และเห็นว่าสามารถสอนซ่อมเสริมได้ในปีการศึกษาถัดไป และมีคุณสมบัติข้ออื่น ๆ ครบถ้วน

8.3) เฉพาะชั้นประถมศึกษาปีที่ 2, 4 และ 6 นักเรียนได้ระดับผลการเรียน "0" ในกลุ่มประสบการณ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ในการประเมินผลการเรียนปลายปี แต่มีคุณสมบัติในข้ออื่น ๆ ดีมาก

9) ถ้านักเรียนไม่ได้รับการประเมินผลปลายปี เพราะสาเหตุจำเป็นหรือเหตุสุดวิสัย โรงเรียนอาจจัดให้นักเรียนเข้ารับการประเมินผลการเรียนปลายปีในภายหลังก็ได้ ถ้าพิจารณาเห็นว่านักเรียนมีคุณสมบัติครบตามเกณฑ์การตัดสินผลการเรียน

10) ถ้าโรงเรียนพิจารณาเห็นว่าในระหว่างปี นักเรียนคนใดมีผลการเรียนอยู่ในเกณฑ์ดีมาก และมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเลื่อนไปเรียนชั้นสูงขึ้น ให้โรงเรียนวัดและประเมินผลด้วยวิธีการต่าง ๆ ให้ครอบคลุมจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในสมุดประจำชั้น ถ้านักเรียนผ่านเกณฑ์ที่กำหนด ก็ส่งเลื่อนไปเรียนชั้นสูงขึ้นได้ภายในวันที่ 1 กันยายน ของปีการศึกษานั้น

นอกจากนี้ ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการประเมินผลการเรียนตามหลักสูตร
ประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) พ.ศ. 2533 นี้ ได้กำหนดให้โรงเรียน
จะต้องจัดให้มีเอกสารการประเมินผลการเรียนต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

- 1) สมุดรายงานประจำตัวนักเรียน (ป.01)
- 2) แบบกรอกคะแนนการประเมินผลประจำปี (ป.02)
- 3) สมุดประจำชั้น (ป.02-2)
- 4) บัญชีเรียกชื่อ (ป.03)
- 5) หลักฐานแสดงผลการเรียน เพื่อย้ายสถานศึกษาหรือได้รับการยกเว้น หรือพ้นเกณฑ์
การศึกษาภาคบังคับ แต่ยังไม่จบหลักสูตรประถมศึกษา (ป.04)
- 6) หลักฐานแสดงผลการเรียนเมื่อจบหลักสูตรประถมศึกษา (ป.04)
- 7) ระเบียบสะสม (ป.06)

ในการวัดผลและประเมินผล ผู้บริหารจึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในระเบียบว่าด้วย
การวัดผลและประเมินผลอย่างชัดเจน ตลอดจนจัดหาเครื่องมือวัดผลและประเมินผลที่มีมาตรฐาน
มาใช้อย่างถูกต้องด้วย เพื่อที่จะสามารถแนะนำให้ความรู้แก่ครู และสามารถนิเทศครูด้านการ
วัดผลและประเมินผลได้อย่างน่าเชื่อถือ ดังที่พนัส หันนาคินทร์ (2529 : 198) ได้กล่าวถึงหน้าที่
ของผู้บริหารเกี่ยวกับการวัดผลและประเมินผลไว้ว่า ผู้บริหารควรกำหนดนโยบายทั่วไปเกี่ยวกับการ
การวัดผลประเมินผล จัดหาเครื่องมือเครื่องใช้ที่จำเป็นในการวัดผลประเมินผล หากทางส่งเสริมให้
ครูมีความรู้ความสามารถในการวัดผลประเมินผล จัดหาเกี่ยวกับการดำเนินการวัดผล

นอกจากนี้ ได้มีผู้วิจัยเกี่ยวกับการนิเทศภายในโรงเรียนด้านการวัดผลและประเมินผลไว้
ดังนี้

สุดสาท พลาพันธ์กุลธร (2525 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการจัดการนิเทศการศึกษาภายใน
กลุ่มโรงเรียนของกรุงเทพมหานคร ได้พบว่างานนิเทศการศึกษาที่ควรจัดขึ้นภายในกลุ่มโรงเรียน
ประถมศึกษาของกรุงเทพมหานคร เรียงลำดับความสำคัญมากไปหาน้อย ในจำนวนงานทั้งหมด
5 ด้าน พบว่า งานด้านการวัดผลและประเมินผลมีความสำคัญที่สุดเป็นอันดับแรก

ประภาษ นันโท (2528 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของผู้บริหาร
โรงเรียนและครูเกี่ยวกับพฤติกรรมการณ์เทศการศึกษาของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ในเขตการศึกษา 10 ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารโรงเรียน
ได้แสดงพฤติกรรมการณ์เทศการศึกษาด้านการประเมินผลอยู่ในระดับปานกลาง

มาลี อาสาเลนีย์ (2533 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาความต้องการนิเทศงานวิชาการภายในโรงเรียนของผู้บริหารและครูในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน การประถมศึกษาจังหวัดน่าน ผลการวิจัยพบว่า ผู้บริหารและครูส่วนใหญ่มีความต้องการรับ การนิเทศงานวิชาการในด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

แมททอกซ์ (Mattox, 1978 : 6061-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องความต้องการในการปฏิบัติงาน ของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา รัฐอิลลินอยส์ สหรัฐอเมริกา พบว่าผู้บริหารมีความต้องการที่ จะมีความสามารถในการปฏิบัติงานด้านการประเมินผลการเรียนการสอนอยู่ในระดับมาก

จากเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการปฏิบัติการณ์ของผู้บริหารด้านการวัดผลและ ประเมินผลการเรียนการสอนที่ได้กล่าวไว้ นั้น สรุปได้ว่า ผู้บริหารมีบทบาทสำคัญอย่างมากในงาน ด้านนี้ โดยผู้บริหารมีหน้าที่ดำเนินงานให้โรงเรียนมีการวัดผล และประเมินผลการเรียนการสอน ตามระเบียบว่าด้วยการวัดผลนั้น ในการปฏิบัติงานการณ์ทางด้านนี้ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้มี ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับหลักการ วิธีการ ตลอดจนระเบียบว่าด้วยการวัดผลและประเมิน ผลอย่างแม่นยำและชัดเจน เพื่อที่จะถ่ายทอดความรู้เหล่านั้นแก่ครูผู้สอนได้ นอกจากนี้ผู้บริหาร ยังต้องคอยดูแล กำกับ และควบคุมให้ครูผู้สอนปฏิบัติงานด้านการวัดผลและประเมินผล การเรียนการสอนให้เป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพด้วยเช่นกัน

8.5 ด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ

การประชุมอบรมทางวิชาการ เป็นงานสำคัญงานหนึ่งในหน้าที่ของผู้บริหารโรงเรียนที่จะ ต้องดำเนินการนิเทศเพื่อให้ครูผู้สอนได้รับความรู้ แนวทาง หลักการ ตลอดจนข่าวสารใหม่ ๆ ที่ เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอน อันจะทำให้งานด้านวิชาการมีคุณภาพสูงและส่งผลให้ นักเรียนมีคุณภาพทางการเรียนสูงขึ้น ทั้งนี้เพราะจากการที่ครูได้รับความรู้ และแนวทางต่าง ๆ ทางด้านวิชาการที่เป็นประโยชน์และเชื่อมต่อการเรียนการสอนแล้ว ก็จะสามารถพัฒนาพฤติกรรมการสอนของตัวเองให้ดีขึ้นนั่นเอง

ซารี มณีนศรี (2526 : 152) กล่าวว่า การประชุมเป็นการพบปะระหว่างกลุ่มบุคคล กลุ่มหนึ่ง เพื่อพิจารณาปรึกษาหารือเรื่องใดเรื่องหนึ่ง การประชุมอาจเป็นได้ทั้งการประชุม ตัวต่อตัว เช่น ศึกษานิเทศก์พบปะครูเพื่อปรึกษาหารือเกี่ยวกับการเรียนการสอน หรือการประชุม ระหว่างครูใหญ่กับครู หรือประชุมหมวดวิชาเพื่อหาทางปรับปรุงวิธีสอน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2531 : 1) ได้กล่าวไว้ว่า การดำเนินการให้บุคคลได้เพิ่มพูนความสามารถในการปฏิบัติงานให้ได้ผลงานตามที่หน่วยงานต้องการ หรือให้ได้งานดียิ่งขึ้นกว่าเดิมนั้น จะช่วยให้บุคคลจะเกิดการพัฒนาในด้านต่อไปนี้

- 1) ความรู้ หมายถึง การพัฒนาให้เกิดความรู้เพิ่มขึ้น
- 2) ความชำนาญหรือทักษะ หมายถึง การพัฒนาให้เกิดความชำนาญหรือทักษะในการปฏิบัติงานเพิ่มขึ้น
- 3) ทศณคติหรือเจตคติ หมายถึง พัฒนาให้เกิดทัศนคติหรือเจตคติที่ดีต่องานหรือต่อการทำงาน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2528 : 2-5) ได้กล่าวว่า การประชุมเป็นการนัดหมายเพื่อปรึกษาหารือ ถ่ายทอดเรื่องราว ข่าวสาร การพิจารณาแก้ปัญหา หาคำตอบและปรับความคิดเห็นของกลุ่มบุคคลให้ได้ข้อสรุปและแนวทางปฏิบัติเดียวกัน นอกจากนี้ยังได้เสนอแนะว่าผู้บริหารโรงเรียนควรจัดการประชุมตามรูปแบบหนึ่งรูปแบบใด ดังนี้

- 1) การประชุมสัมมนา เป็นการประชุมเพื่อศึกษาค้นคว้าหัวข้อใดหัวข้อหนึ่งภายใต้การนำของผู้เชี่ยวชาญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดปัญหา สำรวจปัญหา ปรึกษา และแก้ปัญหา
- 2) การประชุมเชิงปฏิบัติการ เป็นการประชุมโดยเน้นให้ผู้เข้าร่วมประชุมมีความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ ทั้งด้านทฤษฎีและด้านปฏิบัติอย่างแท้จริง รู้จักแก้ปัญหาและปรับปรุงงานให้ดีขึ้น
- 3) การประชุมอภิปรายกลุ่ม คือการร่วมกันพิจารณาอภิปรายในเรื่องหรือหัวข้อที่สมาชิกมีความสนใจร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจปัญหา แก้ปัญหาและสร้างเกณฑ์ร่วมกัน
- 4) การประชุมแบบอภิปราย ชักถาม คือการอภิปรายหลังจากผู้ทรงคุณวุฒิอภิปรายจบลงและเปิดโอกาสให้ผู้ฟังเข้ามีส่วนร่วมในการอภิปรายอย่างอิสระและเปิดเผย โดยการชักถาม ปรึกษาหารือ แสดงความคิดเห็น และให้ข้อเท็จจริงต่อคณะผู้ทรงคุณวุฒิและที่ประชุม การอภิปรายชักถามช่วยให้ผู้ฟังได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการอภิปราย และระจัดข้อสงสัยที่ได้รับจากผู้อภิปราย
- 5) การประชุมแบบระดมความคิด เป็นการประชุมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นต่าง ๆ ออกมาให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ แล้วพิจารณาคัดเลือกเอาเฉพาะความคิดเห็นที่เหมาะสมมาใช้ประโยชน์ต่อไป

6) การประชุมแบบบรรยาย เป็นการประชุมที่เสนอเนื้อหาความรู้ ข่าวสาร หรือเจตคติต่าง ๆ โดยมีวัตถุประสงค์จะให้ผู้เข้าร่วมประชุมเข้าใจหรือยอมรับข้อความ หรือเรื่องราวที่ผู้บรรยายเสนอไว้

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติยังได้กล่าวย้ำอีกว่า ในการจัดประชุมอบรมทางวิชาการนั้นผู้บริหารโรงเรียนจะต้องดำเนินการดังนี้

- 1) การวางแผนการประชุม
- 2) การจัดสถานที่และการอำนวยความสะดวก
- 3) การเตรียมเอกสาร
- 4) การเตรียมบุคลากร

ซารี มณีศรี (2526 : 147) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการดำเนินงานการประชุมอบรมทางวิชาการเพื่อให้ได้ผลดี 8 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) ตั้งเป้าหมายในการอบรม
- 2) ศึกษาสภาพของผู้เข้าอบรม
- 3) ตั้งความมุ่งหมายในการอบรม
- 4) กำหนดหลักสูตรในการอบรม
- 5) กำหนดวิธีการในการอบรม
- 6) รวบรวมแหล่งวิชา
- 7) ดำเนินการอบรม
- 8) ดำเนินการประเมินผลการอบรม

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการประชุมอบรมทางวิชาการ ซึ่งมีผู้ทำการวิจัยไว้ ดังนี้

สุชาติ ศรีสุวรรณ (2528 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการจัดการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเลย เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้บริหารโรงเรียนและการศึกษาเอกสารของโรงเรียนนั้น ผลการวิจัยพบว่า งานพัฒนาครูภายในโรงเรียนที่มีจำนวนโรงเรียนจัดชั้นมากที่สุดคือ การจัดทำมีการสร้างเสริมประสิทธิภาพของครู โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูที่มีความรู้ความสามารถเฉพาะเรื่องนั้น ๆ เป็นผู้ให้ความรู้ความเข้าใจในการปฏิบัติงานแก่คณะครูด้วยการประชุมชี้แจง

ชัดเจน ไทยแท้ (2527 : 275-278) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพการจัดการนิเทศการศึกษภายในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด : การศึกษาเฉพาะกรณี

จังหวัดนนทบุรี ผลการวิจัยพบว่า งานพัฒนาครูภายในโรงเรียนที่จัดมากที่สุดคือ การพาครูไปศึกษาดูงาน การอบรมสัมมนาเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยปฏิบัติตามกระบวนการจัดดำเนินการงานการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียน ปัจจัยที่โรงเรียนมีความต้องการมากที่สุดคือ ปัจจัยเกี่ยวกับบุคลากรและการจัดการในเรื่องการเพิ่มพูนความรู้ความเข้าใจเรื่องการนิเทศการศึกษาภายในโรงเรียนแก่ผู้บริหารโรงเรียน

สกต รุ่งโรจน์ (2529 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยการจัดกิจกรรมการพัฒนาบุคลากรของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรปราการ พบว่า โรงเรียนส่วนใหญ่มีการกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนาบุคคล มีการแจ้งและรับทราบนโยบายอย่างกว้างขวางในที่ประชุม มีการดำเนินการและกรวางแผนอย่างเป็นระบบ กิจกรรมการพัฒนาบุคลากรทั้ง 8 กิจกรรม คือ การประชุมนิเทศ การสัมมนาทางวิชาการ การศึกษาดูงาน นอกสถานที่ การฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการ การส่งเสริมให้มีการศึกษาต่อ การเผยแพร่สารทางวิชาการ การสับเปลี่ยนหน้าที่ และการพัฒนาด้านจิตใจ โรงเรียนมีการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ค่อนข้างมาก แต่กิจกรรมการฝึกอบรมหรือประชุมเชิงปฏิบัติการเป็นกิจกรรมที่ผู้บริหารและครูอาจารย์ต้องการให้จัดมากที่สุด มีการประเมินผลการจัดกิจกรรม แต่ผู้บริหารและครูอาจารย์ มีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกันในด้านกรนำผลการประเมินไปใช้ ส่วนปัญหาและอุปสรรคในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาบุคลากร ทั้งกลุ่มผู้บริหารและกลุ่มครูอาจารย์มีความเห็นตรงกันว่า สาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการขาดแคลนงบประมาณ ไม่มีการจัดสรรงบประมาณให้เป็นสัดส่วน ตลอดจนขาดเอกสาร วารสาร และตำราทางวิชาการที่เชื่ออำนวยการจัดกิจกรรม

บุญเชื้อ ทองประหวั่น และคณะ (2535 อ้างถึงในบุญส่ง ลอยสุวรรณ, 2538 : 43) ได้ทำการศึกษาเรื่อง กิจกรรมการนิเทศที่สร้างความพึงพอใจแก่ครูในการปฏิบัติภารกิจของผู้นิเทศภายในโรงเรียน จากโรงเรียนแกนนำการนิเทศภายใน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา พบว่ากิจกรรมนิเทศที่ครูพึงพอใจในลำดับต้น 7 กิจกรรม ได้แก่ การศึกษาดูงาน การให้คำปรึกษา การประชุมก่อนเปิดภาคเรียน การอบรม การระดมความคิด การเยี่ยมชั้นเรียน และการสนทนาทางวิชาการ

คลาร์ก (Clark, 1970 : 2767-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การประเมินผลและการเลือกวิธีการจัดอบรมครู โดยสอบถามผู้บริหารโรงเรียนโศลาโฮมา พบว่า วิธีการจัดอบรมครูนั้นควรสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์และมีขอบเขตที่เหมาะสม โดยเสนอแนะว่า การวางแผนพัฒนาครูควรสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของครู ควรมีการกำหนดเป้าหมายในการจัดพัฒนาครูในแต่ละวิธี และควรมีการวางแผนในการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพ

จากเอกสารที่กล่าวมาและงานวิจัยต่างๆ สรุปได้ว่า การประชุมอบรมทางวิชาการ เป็นการดำเนินการจัดให้ครูมาพบปะกันเพื่อรับทราบแนวทางและหลักการ ตลอดจนข้อปฏิบัติต่าง ๆ ในการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ก็จะได้นำเอาความรู้ที่ได้รับมานั้นมาเผยแพร่ให้เพื่อนครูได้ทราบเพื่อจะได้นำไปพัฒนางานวิชาการของโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพต่อไป ดังนั้น ผู้บริหารโรงเรียนต้องเห็นถึงความสำคัญในงานด้านการประชุมอบรมทางวิชาการ ส่งเสริม สนับสนุนให้ครูได้มีประสบการณ์ในการเข้ารับการอบรม แลกเปลี่ยนความรู้กัน นอกจากนี้ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนักว่าการพัฒนาครูในโรงเรียนเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะจะทำให้ครูได้รับความรู้ ความชำนาญเพิ่มมากขึ้น สามารถติดตามวิทยาการใหม่ ๆ ที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้ และจะช่วยให้ตัวครูเองมีความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ซึ่งจะส่งผลต่อการดำเนินงานในโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

การสอน

การสอนเป็นงานที่สำคัญที่สุดในงานการจัดการศึกษาทุกระดับ เพราะการสอนเป็นกิจกรรมและวิธีการถ่ายทอดของครูเพื่อให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ นักการศึกษาต่างก็ยอมรับว่าการสอนเป็นหัวใจสำคัญของการศึกษา ดังนั้น ครูซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทสำคัญมากที่สุดในงานจัดการเรียนการสอนจึงควรพัฒนาการเรียนการสอนให้จัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว มีความคงทนในการเรียนรู้สูง สามารถนำความรู้ไปใช้ได้เป็นอย่างดี และมีคุณลักษณะที่เหมาะสมตามที่หลักสูตรต้องการ

1. ความหมายของการสอน

โฮว์ และดันแคน (Hough and Duncan, 1970 : 2-4) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่าการสอน หมายถึง กิจกรรมของบุคคลซึ่งมีหลักการและเหตุผล เป็นกิจกรรมที่บุคคลได้ใช้ความรู้ อย่างสร้างสรรค์ เพื่อสนับสนุนให้ผู้อื่นเกิดการเรียนรู้ ดังนั้น การสอนจึงเป็นกิจกรรมในแง่รูปต่าง ๆ 4 ด้าน คือ

1) ด้านหลักสูตร เป็นการศึกษาถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา ความเข้าใจจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่มวิชา การตั้งจุดประสงค์ของการสอนให้ชัดเจน ตลอดจนการเลือกเนื้อหาให้เหมาะสมสอดคล้องกับท้องถิ่น

- 2) ด้านการสอน เป็นขั้นตอนของการเลือกวิธีสอนและเทคนิคการสอนที่เหมาะสมเพื่อช่วยให้ผู้เรียนบรรลุถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่วางไว้
- 3) ด้านการวัดผล เป็นขั้นตอนของการเลือกวิธีวัดผลที่เหมาะสม และขั้นตอนของการวิเคราะห์ผล
- 4) ด้านการประเมินผลการสอน เป็นขั้นตอนในการประเมินผลการสอนทั้งหมด ตั้งแต่การวางจุดประสงค์การเรียนรู้ การเลือกเนื้อหา วิธีสอน ตลอดจนความเที่ยงตรงและเชื่อถือได้ของการวัดผลที่ครูได้กระทำ

กู๊ด (Good, 1973 : 588) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ใน 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะแรก เป็นความหมายอย่างกว้าง ๆ หมายถึง การจัดสถานการณ์ สภาพการณ์ หรือกิจกรรมที่จัดอย่างเป็นระเบียบแบบแผน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ลักษณะที่สอง เป็นความหมายอย่างแคบ หมายถึง การกระทำอันเป็นการอบรมสั่งสอนนักเรียนตามสถานศึกษาโดยทั่วไป

ฮิลล์ (Hill, 1982 : 266) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า การสอน คือกระบวนการให้การศึกษากับนักเรียน ซึ่งต้องอาศัยปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน

บันสือ พุกกะวัน (2537: 14) ได้ให้ความหมายของการสอนไว้ว่า การสอน คือ การจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการเรียนรู้ และจากผลแห่งการเรียนรู้นี้ยอมทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทั้งภายในและภายนอก

จากความหมายของการสอนที่บรรดานักการศึกษาต่าง ๆ ได้กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการสอนคือ ความพยายามของครูในการจัดประสบการณ์หรือกระทำกิจกรรมใด ๆ ก็ตาม ที่เป็นกระบวนการให้การศึกษานี้ ซึ่งต้องอาศัยการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูผู้สอนกับผู้เรียน อันมีผลทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในทางที่พึงประสงค์

ในภาษาอังกฤษคำว่า "การสอน" ใช้ตรงกับภาษาอังกฤษ 2 คำ คือคำว่า "teaching" และคำว่า "instruction" คำ 2 คำนี้มีความหมายแตกต่างกัน กล่าวคือ

"teaching" แปลว่า "การสอน" ครอบคลุมกิจกรรมให้คำสั่งสอน การทำให้มีความรู้หรือให้สามารถทำอะไรได้ เป็นกระบวนการทางเดียวที่ยึดตัวผู้สอนหรือ "ครู" เป็นหลัก

"instruction" แปลว่า "การเรียนการสอน" (to teaching and to be taught) เป็นกระบวนการสองทาง คือ การให้และการรับความรู้ที่เกิดขึ้นพร้อม ๆ กัน ทั้งฝ่ายผู้สอนที่เป็นฝ่ายให้ความรู้แก่ผู้เรียนซึ่งเป็นฝ่ายรับ ในขณะเดียวกันผู้สอนคือครูก็เกิดการเรียนรู้จากการตอบสนองของนักเรียนด้วย อย่างไรก็ตาม "instruction" มักนิยมแปลสั้น ๆ ว่า "การสอน" ซึ่งมาจากคำว่า "การเรียนการสอน" นั้นเอง (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2532 : 37)

2. จุดมุ่งหมายของการสอน

ในการกำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนของครูจะต้องกำหนดออกมาในรูปของจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม ทั้งนี้เพราะจะช่วยให้ครูทราบว่า ตนเองจะวางแผนการสอนอย่างไร จึงจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่ต้องการ เมื่อพิจารณาจุดมุ่งหมายของการสอนของบลูม (Bloom, 1956 : 7) แล้ว จะเห็นได้ว่าจุดมุ่งหมายดังกล่าวนั้นสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการดำเนินงานการจัดการศึกษาดมหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ซึ่งได้กำหนดให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1) จุดมุ่งหมายด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) เป็นจุดมุ่งหมายของการสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้อง สามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ สามารถวิเคราะห์ แยกแยะและแสดงให้เห็นความแตกต่าง สามารถสังเคราะห์โดยจัดส่วนประกอบย่อยต่าง ๆ เข้าด้วยกันเป็นส่วนใหญ่ และในขั้นสุดท้ายคือ สามารถตัดสินใจคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่งตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้

2) จุดมุ่งหมายด้านจิตพิสัย (Affective Domain) เป็นจุดมุ่งหมายของการสอนที่มุ่งพัฒนาด้านความรู้สึก อารมณ์ และระดับการเปลี่ยนแปลงทางด้านจิตใจที่ทำให้เกิดการยอมรับหรือไม่ยอมรับในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในด้านนี้จะประกอบไปด้วยการยอมรับปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง การแสดงปฏิกริยาตอบสนอง การสร้างค่านิยม การจัดลำดับคุณค่า และการตัดสินใจสร้างบุคลิกลักษณะตามค่านิยมที่เป็นของตนเอง

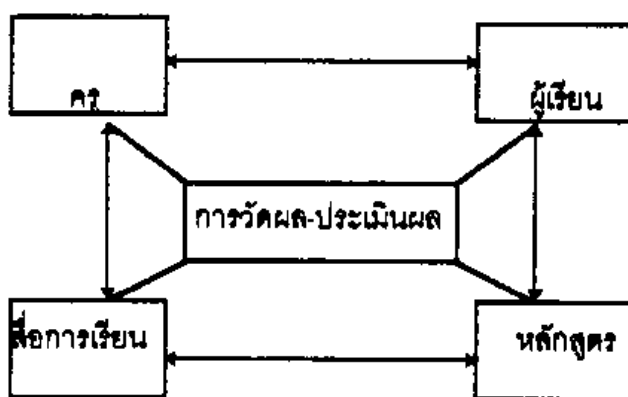
3) จุดมุ่งหมายด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เป็นจุดมุ่งหมายของการสอนที่เน้นทางด้านกล้ามเนื้อ การกระทำคอว้ตฤนหรือการกระทำที่ดองอาศัยการประสานงานของกล้ามเนื้อ มุ่งให้ผู้เรียนมีทักษะในการเคลื่อนไหวทางร่างกาย การใช้อวัยวะ ทั้งนี้ จะเน้นด้านความคล่องแคล่วในการเคลื่อนไหวทางกาย การประสานสัมพันธ์ของกล้ามเนื้อและระบบประสาท

จากจุดมุ่งหมายทั้ง 3 ด้านดังกล่าวของบลูม (Bloom) สรุปได้ว่าในการดำเนินการสอนครูจะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายของการสอน โดยพิจารณาจากจุดมุ่งหมายรายวิชาที่จะสอนว่าในเนื้อหาแต่ละวิชา ต้องการให้ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยมากน้อยเพียงใด จุดมุ่งหมายของการสอนจะเป็นตัวกำหนดทิศทาง หรือแนวทางในการสอนของครูว่าควรดำเนินการไปในแนวใด อันจะส่งผลให้ครูสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประเมินการเรียนการสอนได้ถูกทิศทาง

3. องค์ประกอบของการสอน

ในการดำเนินการสอนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องขององค์ประกอบของการสอน ทวีป อภิลิทธิ์ (2528 : 14) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนว่าประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ดังภาพประกอบ 3 .

ภาพประกอบ 3 องค์ประกอบการสอน

ที่มา : ทวีป อภิลิทธิ์, 2528 : 14

จากแผนภูมิองค์ประกอบของการสอนดังกล่าว มีรายละเอียด ดังนี้

1) ครู เป็นองค์ประกอบของการสอนที่สำคัญ มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

2) ผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกองค์ประกอบหนึ่ง หากปราศจากองค์ประกอบนี้แล้วการสอนก็จะเกิดขึ้นไม่ได้ ในองค์ประกอบการสอนที่ดี ครูจะต้องศึกษาผู้เรียนให้ละเอียดทุกด้านก่อนที่จะทำการสอน ในขณะเดียวกันครูก็ต้องศึกษาหาความรู้และยุทธวิธีที่จะนำไปใช้ในการสอน อันจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3) หลักสูตร หลักสูตรเปรียบเป็นแนวทางที่จะบอกให้ครูและผู้เรียนรู้ว่าการเรียนการสอนจะดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางใด เริ่มต้นที่จุดใด ตรงทิศทางหรือไม่ ยิ่งเหลือระยะทางอีกเท่าใดจึงจะไปถึงจุดหมายที่ต้องการ ดังนั้น ในการดำเนินการสอนครูจะต้องยึดหลักสูตรเป็นหลัก ซึ่งหลักสูตรที่ดีก็คือ หลักสูตรที่สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการ และสามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมได้

4) สื่อการสอน เป็นองค์ประกอบที่ทำให้การสอนดำเนินไปด้วยความราบรื่น เกิดการเรียนรู้ได้รวดเร็วยิ่งขึ้น ประหยัดเวลาและแรงงานในการสอน ดังนั้น ครูจำเป็นจะต้องศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับวิธีการใช้สื่อการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ จะต้องรู้จักเลือกใช้สื่อการสอนให้เหมาะกับเวลา สภาพของผู้เรียน สภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมทั้งของครูและผู้เรียนด้วย

5) การวัดผลและประเมินผล เป็นองค์ประกอบที่จะใช้ข้อมูลย้อนกลับไปสู่การปรับปรุงทั้งครู ผู้เรียน หลักสูตร และสื่อการสอนให้ดียิ่งขึ้น

จากองค์ประกอบของการสอนทั้ง 5 องค์ประกอบที่กล่าวมาแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า องค์ประกอบดังกล่าวมีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ดังนั้น การพัฒนาองค์ประกอบการเรียนการสอนที่ดีจะต้องพัฒนาไปพร้อม ๆ กันทุกองค์ประกอบ องค์ประกอบที่เป็นหัวใจของการสอนก็คือ การวัดผลและประเมินผล โดยทำให้ได้ข้อมูลเพื่อการปรับปรุงองค์ประกอบของการสอนทุกองค์ประกอบให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น

สุพิน บุญชูวงศ์ (2534 : 4-5) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการสอนว่ามี 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1) ครู หรือผู้สอน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ขาดไม่ได้ในการสอน ฉะนั้นบุคลิกภาพและความสามารถของผู้สอนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอนควรมีบุคลิกภาพของตนเองรวมทั้งรู้จักเลือกปรับปรุงเทคนิคและวิธีสอนให้เหมาะสมกับเนื้อหาและผู้เรียนโดยไม่ใช้วิธีสอนแบบเดียว ควรมีการคิดแปลงและเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และเนื้อหาในแต่ละเรื่อง เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

2) นักเรียน หรือผู้เรียน เป็นองค์ประกอบที่สำคัญเท่ากับผู้สอน เนื่องจากความสำเร็จในการศึกษาของผู้เรียนเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการเรียนการสอน ดังนั้น ผู้สอนจึงต้องเป็นผู้ที่ทำหน้าที่แนะแนวและจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดได้ โดยพยายามจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้ารู้จักใช้สื่อการเรียนการสอนด้วยตนเองมากกว่าที่จะฟังคำบรรยายจากผู้สอนแต่เพียงอย่างเดียว นั่นก็คือ ผู้สอนจะต้องพยายามจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอนให้มากที่สุด

3) สิ่งที่จะสอน ได้แก่ เนื้อหาวิชาต่าง ๆ ซึ่งครูจะต้องจัดเนื้อหาวิชาให้มีความสัมพันธ์กัน มีความน่าสนใจ เหมาะสมกับวัย ระดับชั้น รวมทั้งสภาพสิ่งแวดล้อมของการเรียนการสอน

จากองค์ประกอบของการสอนทั้ง 2 แบบ จะเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบที่ไม่เหมือนกัน แต่อย่างไรก็ตาม ก็ยังมีความคล้ายคลึงกัน เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์และจุดเน้นของ องค์ประกอบต่าง ๆ ในองค์ประกอบการสอนแล้วนั้น จะพบว่าองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบ จะสัมพันธ์กันเป็นกระบวนการ ที่แยกจากกันไม่ได้ จะต้องดำเนินการควบคู่กันไปตลอดเวลา

4. ระบบของการสอน

การสอนที่มีประสิทธิภาพจำเป็นจะต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพราะจะช่วยให้ การดำเนินการสอนมีระเบียบ แบบแผน มีแนวทางที่แน่นอน ช่วยทำให้ครูมองเห็นความสัมพันธ์ ระหว่างองค์ประกอบของการสอน และเป็นการกำหนดขั้นตอนในการสอน

กลาสเซอร์ (Glasser, 1962 : 5) ได้เสนอระบบการสอนแบบง่าย ๆ ประกอบด้วย องค์ประกอบ 5 ส่วน ดังนี้

1) จุดประสงค์ของการสอน เป็นขั้นแรกที่ครูจะต้องกำหนดให้ชัดเจน เพื่อจะได้ช่วย กำหนดองค์ประกอบอื่น ๆ ที่ตามมาได้สะดวกขึ้น

2) การประเมินสภาพของผู้เรียนก่อนสอน เพื่อตรวจสอบดูว่าผู้เรียนมีความรู้ความ สามารถเพียงพอที่จะเรียนสิ่งใหม่ที่กำลังจะสอนหรือไม่ หากมีความรู้ไม่เพียงพอก็จำเป็นต้อง ให้ความรู้พื้นฐานแก่ผู้เรียนก่อน

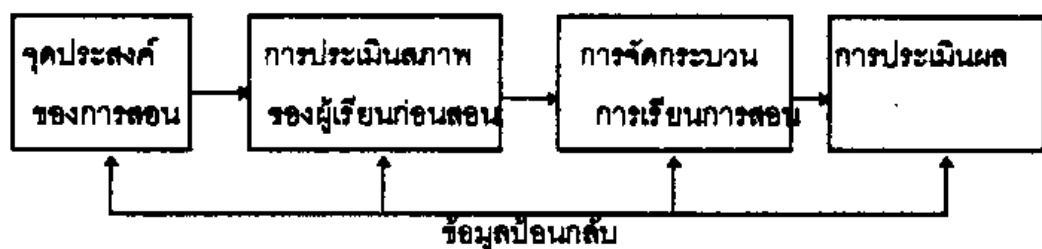
3) การจัดกระบวนการเรียนการสอน เป็นขั้นตอนที่ครูเลือกดำเนินการกิจกรรมการเรียน การสอน เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ หรือเกิดการเปลี่ยนแปลงไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตั้งไว้

4) การประเมินผล เป็นขั้นตอนที่จะทำให้ทราบว่าผู้เรียนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือไม่เพียงใด

5) รื้อมูลป้อนกลับ เป็นการนำผลที่ได้จากการประเมินมาพิจารณาเพื่อหาข้อบกพร่อง แล้วดำเนินการปรับปรุงแก้ไขให้มีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

รูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้ง 5 ประการของระบบการเรียนการสอน แสดง ในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 4 ระบบการสอนของกลาสเซอร์ (Glasser)

ที่มา : Glasser, 1962 : 5

โพพแฮม และเบคเกอร์ (Popham and Baker, 1970 อ้างถึงในฮีรพงศ์ แก่นอินทร์, 2537 : 45-46) ได้กำหนดองค์ประกอบของระบบการเรียนการสอนไว้ 4 ประการ คือ

1) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน (Specification of Objective) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยกำหนดให้ชัดเจนว่าผู้เรียนสามารถทำอะไรได้บ้างเมื่อสิ้นสุดการเรียนการสอน

2) การประเมินก่อนการเรียนการสอน (Pre-assessment) เป็นการประเมินพฤติกรรมของผู้เรียนก่อนการเรียนการสอน ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการเรียนการสอนหลายประการ คือทำให้ทราบความรู้พื้นฐานเดิมของผู้เรียน ทำให้เกิดความมั่นใจว่าก่อนการเรียนการสอน และทำให้ผู้สอนสามารถทราบได้ว่าควรจะยึดหยุ่นวัตถุประสงค์หรือกระบวนการสอนอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละคน

3) การเรียนการสอน (Instruction) กิจกรรมหรือหลักการที่สำคัญที่ควรจะใช้ในการเลือกกิจกรรมการเรียนการสอน มีดังนี้

3.1) ให้ผู้เรียนทราบวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

3.2) ให้โอกาสผู้เรียนได้ฝึกฝนอย่างเหมาะสม (Appropriate practice) คือให้โอกาสผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

3.3) ให้โอกาสผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมที่เหมือนกับพฤติกรรมที่กล่าวไว้ในวัตถุประสงค์ปลายทาง (terminal objectives) คือ ให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมที่เหมือนกับที่กำหนดในการทดสอบ

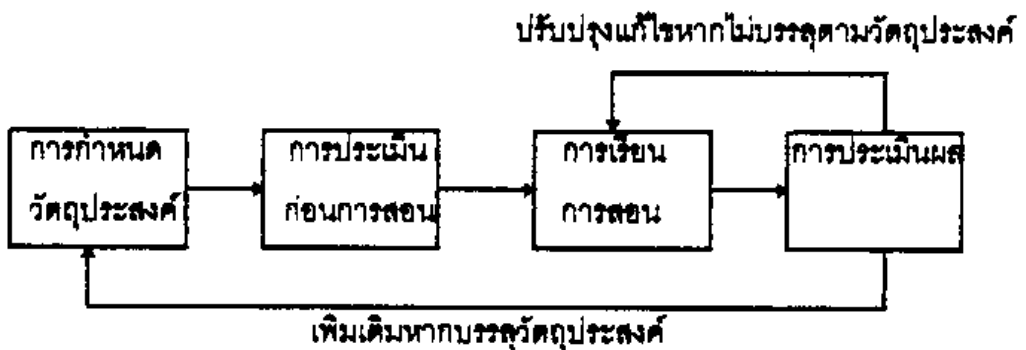
3.4) ให้ผู้เรียนรู้ผลการฝึกฝน (Knowledge of results) ควรจะให้ผู้เรียนรู้ผลทันทีภายหลังจากตอบสนอง เพราะมีรายงานวิจัยแสดงให้เห็นว่า การกระทำดังกล่าวส่งผลทางบวกต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

3.5) ปรับสภาพการสอนให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน

4) การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินว่าผู้เรียนบรรลุตามจุดหมายมากน้อยเพียงใด หากผู้เรียนไม่บรรลุตามจุดหมาย แสดงว่าการจัดการเรียนการสอนยังมีข้อบกพร่อง ซึ่งจะต้องมีการปรับปรุงแก้ไขต่อไป แต่หากการเรียนการสอนบรรลุตามจุดหมาย ครูผู้สอนควรที่จะเพิ่มวัตถุประสงค์ให้กว้างและลึกมากขึ้น

รูปแบบความสัมพันธ์ร่ององค์ประกอบทั้ง 4 ประการของระบบการเรียนการสอน แสดงในภาพประกอบ 5

ภาพประกอบ 5 ระบบการสอนของ Pophom and Baker

ที่มา : Pophom and Baker, 1970 อ้างถึงใน ซีรพงศ์ แก่นอินทร์, 2537 : 46

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ (2526 : 120) ได้เสนอระบบการสอนว่ามีองค์ประกอบ 4 ประการคือ

1) การจัดเตรียมทรัพยากรและวางแผนการสอน เป็นองค์ประกอบแรกที่มีผู้จัดระบบสื่อการสอนต้องกระทำ ภารกิจที่ต้องทำในองค์ประกอบนี้มี 5 ประการคือ

1.1) สำรวจปัญหา เป็นการสำรวจว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในการสอนมีอะไรบ้างที่จะทำให้การสอนเป็นอุปสรรคไม่บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

1.2) สำรวจความต้องการ เป็นการสำรวจว่าเรามีความต้องการสิ่งใดบ้างที่จะต้องใช้ในการสอนมากน้อยเพียงใด เช่น ความต้องการด้านสื่อ ความมุ่งมั่นที่จะสอนให้มีประสิทธิภาพ เป็นต้น

1.3) สำรวจทรัพยากร เมื่อทราบว่าเรามีปัญหาในการสอนอย่างไร ต้องการอะไร ในการสอนใดแล้ว ทรัพยากรที่ต้องสำรวจ ได้แก่ งบประมาณ วัสดุ อุปกรณ์ แนวความคิด และ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการสอน

1.4) กำหนดวัตถุประสงค์ เมื่อสำรวจความต้องการ สำรวจปัญหาและทรัพยากรที่ ต้องการก็ควรกำหนดวัตถุประสงค์การสอนที่จะประกันการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพของนักเรียน

1.5) วางแผนการสอน เป็นการกำหนดล่วงหน้าว่า เพื่อจะให้การสอนมีประสิทธิภาพ นั้นควรทำอะไรตามลำดับก่อนหลังโดยการเรียนออกมาในรูปของแผนการสอน

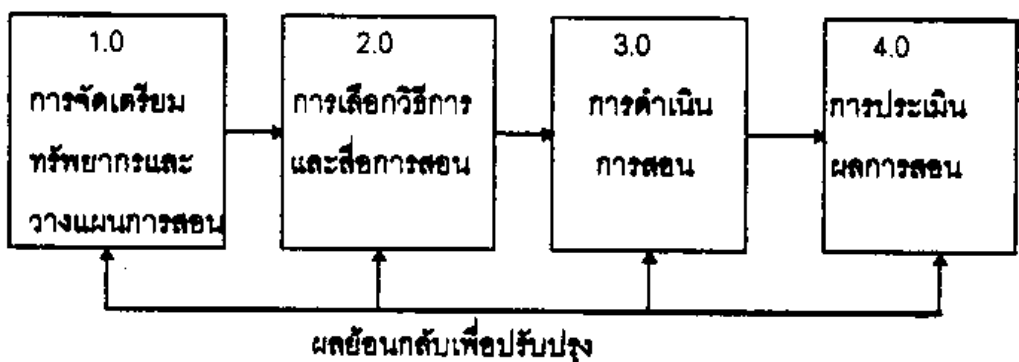
2) การเลือกวิธีการและสื่อการสอน เป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวกับการสอนต่าง ๆ ทั้งที่เป็น การสอนกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย การสอนเป็นรายบุคคล และการเลือกสื่อการสอนที่ได้กำหนดไว้ใน แผนการสอน

3) การดำเนินการสอน เป็นองค์ประกอบสำคัญที่เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อให้ ผู้เรียนได้รับเนื้อหาสาระและประสบการณ์ความรู้ตามแผนการสอนและตามวิธีการที่เลือก

4) การประเมินผลการสอนและผลย้อนกลับ การประเมินผลการสอนเป็นองค์ประกอบที่ ต้องการตรวจสอบความสำเร็จของผู้เรียน ระยะเวลาอันสั้นก็พิจารณาผลลัพธ์ที่ได้ประเมินผล ย้อนกลับที่จะนำมาใช้ในการปรับปรุงการสอนต่อไป

รูปแบบความสัมพันธ์ขององค์ประกอบดังกล่าวของระบบการสอน แสดงดังภาพ ประกอบ 6

ภาพประกอบ 6 ระบบการสอนของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

จากความสำคัญเกี่ยวกับระบบการสอนดังกล่าวนั้น สรุปได้ว่าการสอนที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นจะต้องดำเนินอย่างเป็นระบบ เพราะการสอนที่เป็นระบบนั้นจะมีขั้นตอน ต่าง ๆ อย่างเป็นระเบียบแบบแผนและมีแนวทางที่แน่นอนชัดเจน สามารถวิเคราะห์แต่ละขั้นตอนได้ง่าย จึงเป็นผลดีต่อการสนับสนุน ส่งเสริม ให้ระบบการสอนพัฒนาให้ดีขึ้น หรือถ้ามีปัญหาอุปสรรค ก็จะตวอ ในการปรับปรุงแก้ไขได้ง่าย ตรงจุด ทำให้ไม่เกิดการเปลี่ยนแปลงเวลาและงบประมาณ นอกจากนี้ ระบบการสอนช่วยทำให้ครูมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของการสอนและขั้นตอน ในการสอนอย่างชัดเจน ซึ่งจะเป็นผลดีต่อการจัดการเรียนการสอนต่อไป

5. หลักการสอน

การที่ครูจะทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ดีนั้น ครูจะต้องมีหลักการสอนที่ดีด้วย ซึ่งในเรื่องหลักการสอนนี้ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2526 : 35-39) และสุทิน บุญชูวงศ์ (2534 : 5-12) ต่างก็มีความเห็นสอดคล้องกันว่า การสอนที่ดีย่อมขึ้นอยู่กับหลักการสำคัญ 4 ประการ ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

1) หลักการเตรียมความพร้อมพื้นฐาน การเตรียมความพร้อมพื้นฐานที่จะทำให้การสอน มีคุณภาพ ได้แก่

1.1) ต้องมีความรู้เรื่องหลักสูตรในปัจจุบัน ในด้านหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลของหลักสูตรแต่ละระดับว่ามีแนวโน้มเป็นอย่างไร

1.2) ต้องมีความรู้เรื่องปรัชญาการศึกษา ปรัชญาการศึกษาเป็นความรู้อันเกี่ยวกับการศึกษา ซึ่งความรู้นี้จะมิตผลต่อการจัดการศึกษาในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การกำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา การเลือกและกาจัดเนื้อหาวิชา การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การบริหารโรงเรียน การจัดชั้นเรียนตลอดจนการวัดผลและประเมินผล

1.3) ต้องมีความรู้ด้านเนื้อหาวิชาดี ผู้ที่สอนเรื่องใดต้องมีความรู้ในเรื่องนั้นมากพอที่จะอธิบายให้นักเรียนเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งตามระดับ การมีความรู้ไม่พอทำให้เป็นครูที่ดีไม่ได้ เพราะครูขาดความเชื่อมั่นในตนเอง และการมีความรู้มากเกินไปแต่ไม่รู้จักประมาณการก็มีแนวโน้มที่จะสอนเนื้อหาหนักและยากไป ฉะนั้นครูจึงควรมีความรู้ดีและรู้จักประมาณการความรู้ที่จะถ่ายทอด ได้

1.4) ต้องมีทักษะการสอนดี ทักษะการสอนมีหลักแตกต่างกันไป แล้วแต่ว่าวิธีการสอน นั้นยึดครูเป็นศูนย์กลางหรือยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง การมีทักษะดีจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อได้มีการ

ฝึกฝนทักษะต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทักษะเดียวและบูรณาการของทักษะตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป โดยผ่านการเรียนวิชาหลักการสอนและการฝึกสอน

1.5) ต้องมีความสามารถในการแก้ปัญหาการสอน เมื่อครูสำเร็จการศึกษาออกไปปฏิบัติงานจะพบว่า สถานการณ์การสอนในระหว่างที่เรียนกับสภาพการณ์จริงที่ต้องออกไปสอนมีความแตกต่างกัน ครูจะนำเอาวิชาการศึกษาที่ร่ำเรียนมาใช้ไม่ได้เลยทีเดียว ดังนั้นครูจะต้องรู้จักการแก้ปัญหาด้วยความรอบคอบ โดยนำหลักการที่เรียนมาแล้วช่วยในการแก้ปัญหา

2) หลักการวางแผนและเตรียมการสอน การสอนจะมีคุณภาพไม่ได้หากครูมิได้วางแผนและเตรียมการสอนดีพอ การวางแผนและเตรียมการสอนมีหลักการสำคัญ 5 ประการ คือ

2.1) ต้องเขียนแผนการสอนที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่จะสอน หัวเรื่อง กำหนดความคิดรวบยอด จุดประสงค์ กิจกรรมการเรียน สื่อการสอนและการประเมินผล

2.2) ต้องมีการรวบรวมข้อมูลและเนื้อหาสาระที่จะสอนตามหัวเรื่องและความคิดรวบยอด และจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน

2.3) ต้องมีการวางแผนผลิตหรือจัดหาสื่อการสอนเพื่อใช้ในกิจกรรมตามที่ได้กำหนดไว้ในแผนการสอน

2.4) ต้องเตรียมแบบทดสอบสำหรับให้นักเรียนทำแบบทดสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

2.5) ต้อง "ซ้อม" สอนเพื่อจัดลำดับชั้นการสอนให้แน่ใจว่าจะสอนนักเรียนได้ดี

3) หลักการใช้จิตวิทยาการเรียนรู การสอนของครูจะสำเร็จตามจุดประสงค์ที่วางไว้ นั้นครูจะต้องรู้จักประยุกต์หลักจิตวิทยาการเรียนรูมาใช้ในการสร้างสภาพการณ์ที่จะเอื้ออำนวยต่อการเรียนที่มีประสิทธิภาพของนักเรียน ในการใช้จิตวิทยาการเรียนรู้นั้นครูควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

3.1) หลักความแตกต่างระหว่างบุคคล

3.2) หลักการเร้าความสนใจ

3.3) หลักการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนอย่างกระตือรือร้น

3.4) หลักการให้ได้รับคำติชมหรือผลย้อนกลับทันที

3.5) หลักการสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนมีความภูมิใจในความสำเร็จ

3.6) หลักการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ใคร่ครวญต่อเนื่องไปที่ละน้อยตามลำดับขั้น

3.7) หลักการจัดประสบการณ์ได้แก่เรื่องรูป

3.8) มีสื่อประสมที่สัมพันธ์กับเรื่องที่จะเรียน โดยจัดอยู่ในรูป "ชุดการสอน"

4) หลักการประเมินผลและรายงานผล เมื่อจัดกระบวนการเรียนการสอนแล้วก็ต้องมีการวัดผลและประเมินผล โดยมีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ

4.1) หลักการกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม เป็นการเขียนจุดประสงค์ที่ยึดพฤติกรรมที่วัดหรือสังเกตโดยกำหนดเงื่อนไขและเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน

4.2) หลักการวิเคราะห์พฤติกรรม ครูต้องมีความรู้ในเรื่องการวิเคราะห์พฤติกรรมออกเป็นระดับต่าง ๆ ก่อนที่จะประเมินผล

4.3) หลักการสร้างและการใช้เครื่องมือประเมิน ครูต้องทราบวิธีการออกข้อสอบทั้งแบบปรนัยและอัตนัย ให้เป็นข้อสอบที่วัดพฤติกรรมตามเงื่อนไขและเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ นอกจากนี้ยังต้องทราบวิธีการประเมินแบบต่าง ๆ ด้วย

4.4) หลักการตีความหมายและรายงานผลการประเมิน เมื่อครูวัดผลแล้วครูก็ต้องมีความสามารถในการประเมิน คือ วิเคราะห์ข้อมูลและตีความหมาย แล้วรายงานผลให้นักเรียนและผู้ปกครองทราบ

จากหลักการสอนที่ดีดังกล่าวข้างต้นนั้นสรุปได้ว่า ถ้าครูมีความพร้อมในด้านความรู้ ทักษะการสอน ความสามารถในการแก้ปัญหาการสอน การวางแผนและการเตรียมการสอนล่วงหน้า การใช้หลักจิตวิทยาในขณะสอน การจัดสถานการณ์ที่เชื้ออำนวยการปฏิบัติการของ การเรียนรู้ การจัดหาสื่อการสอน และการประเมินผลและรายงานผล ตลอดจนติดตามความก้าวหน้าอย่างมีระบบแล้ว ก็จะทำให้ครูมีความสามารถในการสอน และทำการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. วิธีสอน

วิธีสอนของครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งที่มีผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โดยครูจะต้องใช้วิธีสอนที่เหมาะสมในการสอนเนื้อหาวิชานั้น ๆ เพื่อให้นักเรียนบรรลุจุดหมายของการเรียนได้ดี ได้เร็วและให้ความคงทนมากที่สุด ดังที่มีผู้กล่าวถึงความหมายของวิธีสอนไว้ดังนี้

วารี ภิระจิตร (2530 : 50) ได้ให้ความหมายของวิธีสอนไว้ว่า วิธีสอน คือ การจัดกิจกรรมแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมให้ผู้เรียน เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาไปในทางที่พึงปรารถนา

จำนง พรายยิ้มแธ (2533 :63) ได้ให้ความหมายไว้ว่า วิธีสอน คือ กระบวนการของการจัดกิจกรรมแบบต่าง ๆ อย่างเหมาะสมให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามและพัฒนาไปในแนวทางที่พึงปรารถนา และสอดคล้องกับจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมที่คาดหวัง

สุพิน บุญชูวงศ์ (2534 : 45) ได้กล่าวถึงความหมายของวิธีสอนว่า หมายถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ครูนำมาใช้สอนนักเรียน เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพในด้านความรู้ ด้านความเข้าใจ ด้านเจตคติ และด้านทักษะ

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า วิธีสอน หมายถึง กระบวนการที่ครูจัดกิจกรรมแบบต่าง ๆ อย่างเหมาะสมในการสอนให้กับผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่ได้วางไว้

วิธีสอนมีหลายรูปแบบ ซึ่งแต่ละแบบก็ย่อมมีลักษณะและวิธีการที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายอย่าง เช่น เนื้อหาวิชา ลักษณะผู้เรียน และสิ่งแวดล้อมทางการเรียน

สุพิน บุญชูวงศ์ (2534 : 45) ได้จัดประเภทของวิธีสอนออกเป็น 2 แบบ คือ

1) วิธีสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher-Centered Method) ได้แก่ วิธีสอนที่ครูเป็นผู้สอน ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นส่วนใหญ่ เช่น ครูจะเป็นผู้ตั้งจุดมุ่งหมาย ความรู้เนื้อหา จัดกิจกรรม และวัดผล เป็นต้น วิธีสอนแบบนี้ ได้แก่ วิธีสอนแบบบรรยาย วิธีสอนแบบสาธิต วิธีสอนโดยการทบทวน

2) วิธีสอนแบบนักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Pupil-Centered Method) ได้แก่ วิธีสอนที่ให้นักเรียนได้มีโอกาสเป็นผู้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นผู้วางแผนบทเรียน ดำเนินการค้นคว้าหาความรู้ ครูเป็นเพียงผู้แนะนำไปสู่การค้นคว้า แนะนำสื่อการเรียนจนนักเรียนได้ความรู้ด้วยตนเอง ได้แก่ วิธีสอนแบบทดลอง วิธีสอนแบบโครงการ วิธีสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ วิธีสอนแบบสืบสวนสอบสวน วิธีสอนแบ่งกลุ่มทำงาน วิธีสอนแบบอภิปราย วิธีสอนแบบหน่วย วิธีสอนแบบอุปนัย วิธีสอนแบบนิรนัย วิธีสอนแบบแสดงบทบาท วิธีสอนแบบวิทยาศาสตร์

ศูนย์พัฒนาหลักสูตร ฝ่ายประถมศึกษา (2524 : 33) ได้จัดกลุ่มวิธีสอนออกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1) วิธีบอก ได้แก่ การบอกด้วยวาจา ด้วยตัวอักษร ด้วยวิทยุโทรทัศน์ บอกด้วย แผนภูมิ และสัญลักษณ์อื่น ๆ ที่แทนเสียงพูด การบอกดังกล่าวอาจมีลักษณะเป็น การเล่าเรื่อง บรรยาย พรรณนาหรือ อภิปราย ซึ่งกระทำโดยบุคคลากรคนเดียวหรือหลายก็ได้ วิธีการสอนด้วยการบอกนี้นิยมใช้กันมากและเหมาะสมสำหรับการสอนให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ แต่ขึ้นอยู่กับครูที่จะต้องรู้จักเลือกลักษณะการบอกไปใช้ให้เหมาะสม และครูควรให้เด็กมีโอกาสบอกเพื่อน ๆ หรือบางครั้งอาจเชิญบุคคลอื่นมาบอกแทนก็ได้

2) วิธีทำของมาให้ดู ได้แก่ การนำเอาวัตถุสิ่งของมาให้ผู้เรียนได้สัมผัสโดยตรง เช่น ให้เห็น ให้ฟัง ให้ชิม ให้ดม ให้แตะต้องของที่นำมาให้สัมผัสนั้นอาจจะเป็นของจริง ของจำลอง

ของแข็ง ของเหลว แล้วแต่ว่าครูจะสามารถหามาให้ดูได้ การสอนด้วยวิธีนี้ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น ซึ่งในปัจจุบันเรียกวิธีนี้ว่าวิธีการใช้อุปกรณ์หรือสื่อการสอน

3) วิธีพาไปดูของ ได้แก่ การนำตัวผู้เรียนไปสัมผัสกับสิ่งของหรือวัตถุนั้น ๆ มักใช้ในกรณี ที่สิ่งของนั้นใหญ่และนำมาหาผู้เรียนไม่ได้ เช่น ภูเขา แม่น้ำ ทะเล รัฐบาล สวนสัตว์ สิ่งเหล่านี้ ผู้เรียนจะต้องไปสัมผัสด้วยตนเอง ซึ่งในปัจจุบันเรียกวิธีนี้ว่าการไปศึกษานอกสถานที่ หรือการไปทัศนศึกษา

4) วิธีทำให้อู ได้แก่ การที่ครูแสดงกริยาอาการหรือปฏิบัติให้ผู้เรียนได้ดูเป็นตัวอย่าง วิธีนี้ เหมาะสำหรับการสอนให้ผู้เรียนเกิดทักษะ สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งในปัจจุบันเรียกวิธีนี้ว่า วิธีการสาธิต

5) วิธีให้ทำเอง ได้แก่ การที่ครูให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติเอง ทำเอง อันเป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีขึ้น ซึ่งในปัจจุบันเรียกวิธีนี้ว่า วิธีการปฏิบัติจริง

เป็นที่ยอมรับกันว่าไม่มีวิธีสอนวิธีใดที่ดีที่สุด ดังนั้น ในการดำเนินงานการสอนครูจะต้อง เข้าใจลักษณะและวิธีการสอนในแต่ละแบบ พร้อมทั้งสามารถนำวิธีการสอนหลาย ๆ วิธีมาผสมผสานกันเพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชา วัตถุประสงค์ เวลา และจำนวนผู้เรียน อันจะช่วยให้ การสอนนั้นน่าสนใจและบรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนได้ อย่างไรก็ตามในการเลือกวิธีสอนที่ เหมาะสมนั้นก็ต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ในการเลือก ซึ่งสุทิน บุญชูวงศ์ (2534 : 71-73) ได้กล่าวถึง หลักเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกวิธีสอนไว้ ดังนี้

- 1) วิธีสอนที่นำมาใช้เหมาะสมกับความสามารถ ความรู้ในเนื้อหาวิชา และความสนใจของครู
- 2) วิธีสอนที่ครูพิจารณาเลือกมาใช้นั้นต้องเหมาะสมกับความสามารถของนักเรียนรวมถึงวัยและวุฒิภาวะของนักเรียนด้วย
- 3) วิธีสอนที่นำมาใช้ต้องพิจารณาให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอน เช่น ครูกำหนดจุดประสงค์ให้นักเรียนสามารถทำงานเป็นกลุ่มได้ รู้จักแก้ปัญหาร่วมกัน ครูก็ควรใช้วิธีสอนแบบแก้ปัญหา ครูจะต้องพิจารณาลักษณะวิชา แต่ละตอนของเนื้อหาวิชามุ่งให้นักเรียนเกิด การเรียนรู้ทางด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย หรือทักษะพิสัย ครูจึงต้องพิจารณาเลือกวิธีสอนต่าง ๆ ให้เหมาะสมเพื่อช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนด
- 4) วิธีสอนต้องพิจารณาเลือกให้เหมาะสมกับวัน เวลา และสถานที่ที่จะใช้สอน เช่น วิธีสอนที่ต้องใช้เวลานาน แต่ครูมีเวลาจำกัดก็ไม่เหมาะที่จะนำมาใช้ หรือครูจะใช้วิธีสอนแบบ

สาธิตแต่สถานที่สอนไม่เหมาะสม นักเรียนไม่สามารถมองเห็นการสาธิตได้อย่างทั่วถึง วิธีสอนแบบสาธิตก็ไม่เหมาะสม

๕) เลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับอุปกรณ์และสภาพแวดล้อม นักเรียนจะเรียนได้ผลดีจากอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น หาได้ง่าย การสำรวจค้นหาอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชนจึงเป็นสิ่งสำคัญ ครูต้องพิจารณาเลือกใช้วิธีสอนให้เหมาะสมกับอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้เกิดผล การเรียนรู้อย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังเป็นการฝึกให้นักเรียนสนใจและสังเกตสิ่งแวดล้อมอีกด้วย

จากหลักเกณฑ์การพิจารณาเลือกวิธีสอนดังกล่าว สรุปได้ว่าการดำเนินการสอนนั้นครูต้องใช้วิธีสอนที่เหมาะสม เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีที่สุด ในจำนวนวิธีสอนหลาย ๆ วิธีนั้น ครูก็ต้องพิจารณาเลือกให้สอดคล้องกับลักษณะของตัวครู ตัวนักเรียน และสภาพแวดล้อมทางการเรียนด้วย จึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ได้

7. พฤติกรรมการสอน

พฤติกรรมการสอนของครูเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่จะส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งถือว่าเป็นเป้าหมายของการจัดการศึกษา ถ้าครูมีพฤติกรรมการสอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ก็จะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง และในทางกลับกัน ถ้าครูมีพฤติกรรมการสอนที่ไม่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียนก็จะส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ นักการศึกษาจึงต่างก็ให้ความสำคัญกับพฤติกรรมการสอนของครู และได้กำหนดหน้าที่ของครูไว้ เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ดังนี้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ (2526 ก : 220) ได้กำหนดภาระหน้าที่ของครูไว้ 3 ประการ คือ

1) การเตรียมความพร้อม เป็นภาระหน้าที่ที่ครูจำเป็นต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในเนื้อหาวิชาที่สอน และเข้าใจธรรมชาติของเด็กที่จะสอนเพื่อจะได้เตรียมวิธีสอน วัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ ประกอบการสอนให้เหมาะสมกับนักเรียน และเนื้อหาวิชาที่สอน ภาระหน้าที่ดังกล่าวจะช่วยให้ครูผู้สอนวินิจฉัยปัญหาของนักเรียน กำหนดวัตถุประสงค์การเรียนการสอน กำหนดเนื้อหาและกิจกรรมตลอดจนวิธีการประเมินผลได้

2) การดำเนินการสอน เป็นภาระหน้าที่ที่ครูจะต้องรู้จักเทคนิควิธีการที่จะกระตุ้นให้นักเรียนเกิดความสนใจในบทเรียนเข้าให้นักเรียนคอยติดตาม ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรม แนะนำและกระตุ้นให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น หรือแสดงความสามารถ และการบริหารชั้นเรียน ให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ

3) การวัดผลและประเมินผล เป็นภาระหน้าที่ที่ครูจะต้องเข้าใจวิธีการวัดผลและการประเมินผลการเรียน เพื่อให้ผลของการวัดและการประเมินตอบคำถามของครูได้ตามความเป็นจริง เพื่อจะนำผลที่ได้ไปเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการสอนในโอกาสต่อไป

สุรจิตร์ เพ็ชรขอบ (2522 : 53-55) ได้จัดองค์ประกอบการจัดการเรียนการสอนที่ครูผู้สอนจะต้องปฏิบัติไว้ ดังนี้

1) การเตรียมการสอน ประกอบด้วย การทำบันทึกการสอน การนำหลักสูตรไปใช้ การใช้แผนการสอน คู่มือครู

2) การกำหนดวัตถุประสงค์ของการสอน ประกอบด้วย พฤติกรรมการเรียนรู้ หลักการเกี่ยวกับการพัฒนา และใช้วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เทคนิคการประเมินผลผู้เรียน การเขียนข้อสอบจากวัตถุประสงค์

3) การเลือกวิธีการและเทคนิคการสอน ประกอบด้วย วิธีสอน การนำเข้าสู่บทเรียน การตั้งคำถาม การเข้าความสนใจ เทคนิคการสอน

4) การผลิตและการใช้สื่อการสอน ประกอบด้วย การเลือกใช้สื่อให้เหมาะสมกับเนื้อหาและวิชา การเก็บรักษาสื่อการสอน การผลิตสื่อการสอนแบบง่าย ๆ

5) การวัดและการประเมินผลการเรียน ประกอบด้วย การเลือกรูปแบบและวิธีการประเมินผล การสร้างและเลือกใช้เครื่องมือทดสอบชนิดต่าง ๆ การออกแบบข้อสอบปรนัย อัตนัย

6) การส่งเสริมการเรียนของเด็ก ประกอบด้วย การสอนซ่อมเสริม การให้การปฐมนิเทศ การจัดมุมหนังสือ การใช้กิจกรรมเสริม

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 114) ได้เสนอองค์ประกอบที่ควรพิจารณาในการประเมินพฤติกรรมการสอนของครู ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นตัวบ่งชี้ถึงประสิทธิภาพการสอน ประกอบด้วย

- 1) การเตรียมการสอน
- 2) การดำเนินการสอน
- 3) การใช้สื่อประกอบการสอน
- 4) การวัดผลและประเมินผล

จากขอบข่ายภาระหน้าที่ของครูดังที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่างานในหน้าที่ของครูผู้สอน ประกอบด้วย การเตรียมการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การใช้สื่อการเรียนการสอน การจัดบรรยากาศในการเรียนการสอน การวัดผลและประเมินผล และการสอนซ่อมเสริม

7.1 การเตรียมการสอน

การเตรียมการสอนมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนอย่างมาก นอกจากนี้ การเตรียมการสอนจะเป็นตัวบ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการสอนอีกด้วย นั่นคือการเตรียมการสอนหรือการวางแผนการสอนไว้ก่อนทำการสอน จะทำให้ครูผู้สอนสามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ (2529 : 264) ได้ให้ความหมายของการเตรียมการสอนไว้ว่า การเตรียมการสอน หมายถึง การวางแผนหรือคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่าจะเตรียมหรือดำเนินการจัดองค์ประกอบของการเรียนการสอนให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันอย่างไร จึงช่วยให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล ทฤษฎีกรรมกรสอนของครูมีอิทธิพลต่อคุณภาพของการเรียนรู้ของเด็ก การเตรียมการสอนล่วงหน้าของครูจะทำให้การเรียนของเด็กได้บรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

สุนน อมรวิวัฒน์ และสมพงษ์ จิตระดับ (2531 : 73) ได้ให้ความหมายของการเตรียมการสอนของครูว่าหมายถึง การศึกษาแผนการศึกษาและคู่มือครูทุกครั้งก่อนสอนทุกครั้ง และจัดทำกำหนดการสอนย่อย เตรียมกิจกรรมการเรียนการสอนที่ควรใช้สื่อการเรียน และเครื่องมือวัดผลและประเมินผล

ประดิษฐ์ อินทร์บุรี (2535 : 25) ได้กล่าวไว้ว่า การเตรียมการสอนเป็นการคาดการณ์หรือวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้าเกี่ยวกับการเลือกวิธีสอน สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล ให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน เนื้อหาที่จะสอน และเวลาที่ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด

การเตรียมการสอนนอกจากจะทำให้การสอนบรรลุเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพแล้ว การเตรียมการสอนยังมีคุณค่าต่อการเรียนการสอนอีกด้วย ซึ่งมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมศาสตร์ (2529 : 268-270) ได้กล่าวไว้ว่าการเตรียมการสอนมีคุณค่าดังต่อไปนี้ คือ

- 1) ช่วยให้ครูเกิดความมั่นใจในการสอน เนื่องจากได้เตรียมสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้พร้อม
- 2) ช่วยให้การสอนดำเนินไปตามทิศทางที่ต้องการ ไม่ออกนอกกรอบนอกทาง
- 3) ช่วยให้นักเรียนเรียนได้อย่างมีชีวิตชีวา สนุกสนาน สัมพันธ์กับกิจกรรมและเกมต่างๆ

4) ทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ เนื่องจากกิจกรรมและประสบการณ์ที่จัดจะช่วยให้
นักเรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ได้

5) ช่วยระจัดคำถามที่ไม่เป็นประโยชน์

6) ทำให้ครูรู้ว่าการสอนน่าจะมีปัญหาที่ใด และควรแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร

7) ช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ที่ถูกต้อง เหมาะสม และทันต่อ
เหตุการณ์ เนื่องจากการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมอยู่เสมอของครู

8) ในกรณีที่ได้มีการบันทึกการเตรียมการสอนไว้ด้วย อาจจะช่วยแก้ปัญหาการสอน
แทนครูที่ไม่ได้มาทำการสอนได้

ในการเตรียมการสอนให้มีประสิทธิภาพนั้น มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (2528: 265-
278) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบในการเตรียมการสอนไว้ สรุปได้ดังนี้

1) การเตรียมผู้เรียน เป็นการเตรียมนักเรียนให้พร้อมที่จะเข้าร่วมกิจกรรมและเกิด
การเรียนรู้ให้มากที่สุด อันประกอบด้วย ความพร้อมด้านเนื้อหาที่ครอบคลุมถึงทักษะที่อาศัย
พื้นฐานทางความคิด คำศัพท์ และความพร้อมด้านแรงจูงใจ ซึ่งเป็นความพร้อมที่จะทำ
ให้นักเรียนเกิดความกระตือรือร้นที่จะเรียนและกระทำอย่างมีความหมาย

2) การเตรียมตัวครู ครูต้องมีทักษะ มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติวิชา เนื้อหา
และกระบวนการเรียนการสอน เพื่อเตรียมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ
ด้วยการศึกษาและทำความเข้าใจหลักสูตร วัดคุณค่าหลักสูตร แนวทางการจัดกิจกรรมและ
ประสบการณ์แก่ผู้เรียน พร้อมทั้งปรับปรุงและฝึกฝนตนเองให้สามารถสอนได้ ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียน
เกิดการเรียนรู้ได้อย่างได้ผล

3) การเตรียมบทเรียน ครูจะต้องเตรียมบทเรียนตลอดจนตัวอย่างและแบบฝึกหัดที่จะ
สอนแต่ละครั้งไว้ล่วงหน้าเสมอ โดยการกำหนดเรื่องและรอบข่ายของเนื้อหาที่จะใช้สอน แล้ว
กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ระบุเป็นเชิงพฤติกรรม ต่อจากนั้นก็วิเคราะห์พฤติกรรมที่ต้องจัดให้
ผู้เรียนเพื่อให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ พร้อมทั้งการวางแผนเรื่องด้วยการแตกเนื้อหาย่อย
แล้วจัดลำดับขั้นตอนของเนื้อหา จากนั้นจึงกำหนดขอบเขตของการปฏิบัติ

4) การเตรียมสื่อการเรียนการสอนและสภาพแวดล้อมทางการเรียน สื่อการเรียนเป็น
เครื่องมือที่ช่วยสร้างความสนใจและกระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียน ครูจึงควรใช้สื่อประกอบการสอน
ทุกครั้ง ในส่วนของเตรียมสภาพแวดล้อมทางการเรียนก็เป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะช่วยส่งเสริม
การเรียนรู้ของนักเรียนให้มีประสิทธิภาพทั้งทางกายภาพและจิตภาพ ทางด้านกายภาพ ได้แก่

การจัดโต๊ะ ม้านั่งให้เหมาะกับกิจกรรม การตกแต่งห้องเรียน การจัดอาคารสถานที่ให้เป็นระเบียบ เป็นต้น ทางด้านจิตภาพ ได้แก่ การจัดเวลาให้เหมาะสม การยอมรับและความเป็นกันเองกับนักเรียน เป็นต้น ซึ่งครูจะต้องมีความเข้าใจว่าสภาพแวดล้อมใดบ้างที่มีผลต่อการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน เพื่อจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับการส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 32-43) ได้กำหนดไว้ว่าในการเตรียมการทำแผนการสอนนั้น ครูควรปฏิบัติดังนี้

1) ศึกษาหลักสูตร เพื่อให้เข้าใจหลักการ จุดหมาย โครงสร้างของกลุ่มประสบการณ์ จุดประสงค์ของกลุ่มประสบการณ์ และคำอธิบายกลุ่มประสบการณ์ ซึ่งได้กล่าวถึงแนวการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียน เนื้อหาสาระ ตลอดจนวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ครูจะสอนในแต่ละรายวิชา

2) ศึกษาคู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือหลักการสอน แนวการสอน เพื่อให้เข้าใจจุดเน้นของหลักสูตร เหตุผลในการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร สาระสำคัญที่ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงบทบาทของครูผู้สอน ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ของการสอนในกลุ่มประสบการณ์

3) นำโครงสร้างเนื้อหาวิชา จุดหมายของกลุ่มประสบการณ์ และจุดประสงค์รายวิชามา กำหนดหัวข้อเนื้อหาหลัก หัวข้อเนื้อหาย่อย โดยให้สัมพันธ์กับอัตราเวลาเรียนที่กำหนดให้ในกลุ่มประสบการณ์ เป็นการทำการกำหนดการสอนระยะยาว

4) ศึกษาตัวอย่างแนวการสอน ในคู่มือครู แล้วจัดทำแผนการสอน กำหนดกิจกรรมการเรียนการสอน คาบเวลาให้เหมาะสมกับหัวข้อเนื้อหา และจุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละหัวข้อ เพื่อครูนำไปปรับให้เหมาะสมกับเวลาที่จัดไว้ในตารางเรียนแต่ละวันในแต่ละสัปดาห์ต่อไป

5) จัดทำแผนการสอน โดยครูจะต้องพิจารณานหาข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ มาประกอบ เช่น หนังสือค้นคว้า อ้างอิง สาระสำคัญสำหรับครู หนังสือเรียน สื่อการเรียนการสอน วัสดุสำหรับนักเรียนฝึกปฏิบัติ ข้อทดสอบสำหรับวัดและประเมินผลนักเรียน ในส่วนขององค์ประกอบของแผนการสอนนั้น ประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้

5.1) สาระสำคัญ คือ ความคิดรวบยอดหรือหลักการ หรือโครงสร้างเนื้อหาที่ต้องการให้ผู้เรียนได้รับหลังจากการเรียนการสอนในเรื่องนั้น ๆ ไปแล้ว

5.2) จุดประสงค์การเรียนรู้ เป็นจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ได้วิเคราะห์มาจากหลักสูตร ในคำอธิบายรายวิชาเป็นสิ่งที่บอกให้ทราบว่า จะจัดการเรียนการสอนให้อยู่ในขั้นใดตรงทักษะ เช่น ชั้นความรู้ ความจำ ความเข้าใจ นำไปใช้ วิเคราะห์ และประเมินค่า เมื่อกำหนดจุดประสงค์

การเรียนรู้แล้ว ควรจะมีจุดประสงค์ย่อยเพื่อนำทางไปสู่การเรียนรู้ปลายทางนั้นด้วย ฉะนั้น จุดประสงค์การเรียนรู้จะต้องมีคุณสมบัติ 3 ประการ คือ ความครอบคลุม ความชัดเจน และความเหมาะสม

5.3) กิจกรรมการเรียนรู้การสอน คือ การจัดสภาพการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุ จุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้ ต้องเน้นกระบวนการที่ส่งเสริมให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น ได้ฝึกปฏิบัติทั้งงานกลุ่มและงานรายบุคคล ฉะนั้นกิจกรรมจะต้องเน้นให้ผู้เรียนเป็น จุดศูนย์กลาง มีความน่าสนใจ ความเหมาะสม และความคิดสร้างสรรค์

5.4) สื่อการเรียนรู้การสอน คือ เครื่องมือ วัสดุ และอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบการ เรียนการสอน เพื่อให้การเรียนรู้การสอนบรรลุจุดประสงค์ได้ง่ายและรวดเร็วยิ่งขึ้น ฉะนั้น สื่อ การเรียนรู้การสอนที่ดีจะต้องมีความน่าสนใจ ความประหยัด และช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้เร็วขึ้น

5.5) การวัดและประเมินผล คือ การประมาณค่าของสิ่งของต่าง ๆ เพื่อบอกคุณภาพ ของสิ่งนั้น เช่น การประเมินการเรียนรู้ของนักเรียนเป็นการบอกคุณภาพว่านักเรียนมีความเข้าใจ มากน้อยเพียงใด เพื่อจะได้มีการพัฒนาหรือต้องปรับปรุงแก้ไข ครูจะต้องใช้เครื่องมือหลาย ๆ ชนิด เพื่อจะได้ข้อมูลมากเพียงพอที่จะนำมาประกอบการวินิจฉัยได้

5.6) กิจกรรมเสนอแนะ คือ การจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับการเรียนการสอนในแต่ละ จุดประสงค์การเรียนรู้ เพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้แก่ นักเรียน โดยการจัดในโอกาสต่าง ๆ นอกเวลา เรียน รวมทั้งกิจกรรมเพื่อช่อมเสริม และการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรัก และเห็นคุณค่า ของวิชาที่เรียน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การเตรียมการสอน หมายถึงการวางแผนการสอนไว้ล่วงหน้า ก่อนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การสอน เกี่ยวกับการศึกษาเอกสารต่าง ๆ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาที่จะ สอน กิจกรรมการเรียนรู้ การสอน สื่อการเรียนรู้ การสอน และการวัดผลและประเมินผล มี วัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ เนื่องจากการเตรียมการสอนจะเป็น การเตรียมการที่เป็นระบบ สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตร

นอกจากนี้ยังมีผู้วิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการสอนของครูในด้านของการเตรียมการสอนไว้ ดังนี้

ภรณ์ีย์ เสงพานิช (2528 : 98) ได้ศึกษาพฤติกรรมกรรมการสอนของครูประถมศึกษา สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 8 ตามการรับรู้ของตนเอง ใน ด้านการเตรียมการสอน พบว่า ครูประถมศึกษารับรู้พฤติกรรมกรรมการสอนของตนเองใน ด้านนี้โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมาก

ชนะในย สงวนทรัพย์ (2529 : 104-109) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูดีเด่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี ในด้านการเตรียมการสอน พบว่า ครูดีเด่นจะมีการเตรียมการสอน ซึ่งมีการจัดทำบันทึกการสอน จัดหาและเตรียมสื่อการสอน เตรียมห้องเรียนให้สอดคล้องกับกิจกรรมและการใช้อุปกรณ์ และเตรียมเครื่องมือวัดผลและเกณฑ์การประเมิน

วิโรจน์ เลิศพงษ์ (2530 : 112-116) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียง พบว่า ครูที่สอนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์มีพฤติกรรมการเตรียมการสอนอยู่ในระดับมาก ส่วนครูที่สอนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์มีพฤติกรรมการเตรียมการสอนอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมการเตรียมการสอนของครูที่สอนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์กับครูที่สอนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ พบว่า พฤติกรรมการเตรียมการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ภิรมย์ ปริบุญนันท์ (2532 : 75-76) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และ 4 ในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนนทบุรี ในด้านการเตรียมการสอน พบว่าครูส่วนมากเตรียมการสอน โดยศึกษาจากคู่มือครู การเตรียมอุปกรณ์การสอนเป็นการเตรียมการสอนที่ปฏิบัติน้อยที่สุด ซึ่งเมื่อนำเรื่องคุณภาพของโรงเรียนมาร่วมพิจารณา ปรากฏว่า การเตรียมการสอนจะพบในโรงเรียนที่มีคุณภาพดีมากที่สุด

ประดิษฐ์ อินทร์บุรี (2535 : 77-80) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 กลุ่มโรงเรียนสหสัมพันธ์ อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า ในด้านการเตรียมการสอน ครูมีพฤติกรรมการเตรียมการสอน 2 แบบ คือ แบบที่มีการเตรียมการสอนและทำบันทึกการสอนล่วงหน้า ซึ่งมีทั้งแบบละเอียดและบันทึกย่อ และแบบที่สองมีการเตรียมการสอนโดยศึกษาจากคู่มือครูและหนังสือเรียนก่อนทำการสอนแต่ละครั้งและไม่บันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2536 : 336-338) ได้ศึกษาความต้องการในการพัฒนาการสอนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ในด้านการเตรียมการสอนพบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการในการพัฒนาการสอนด้านการเตรียมการสอนอยู่ในระดับมาก

โกวิท ลือภินา (2538 : 113) ได้ศึกษาเรื่องพฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพิจิตร ในด้านการเตรียมการสอน

พบว่า ครูผู้สอนคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูง มีพฤติกรรมด้านการเตรียมการสอนอยู่ในระดับมาก ส่วนครูผู้สอนคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์ต่ำ มีพฤติกรรมด้านการเตรียมการสอนอยู่ในระดับปานกลาง

คลินตัน (Clinton, 1966 : 1683) ได้ศึกษาปัญหาต่าง ๆ ของครูใหม่ที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 10 คนจากมหาวิทยาลัยเท็กซัส เพื่อนำผลการศึกษาไปปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดครู ผลการศึกษาในด้านของการเตรียมการสอนพบว่า ปัญหาที่ครูใหม่ส่วนมากประสบอยู่คือ ปัญหาเวลาเรียนกับการเตรียมการสอน และการวางแผนการสอน

จากเอกสารเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครูในด้านการเตรียมการสอน และผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นนั้น สรุปได้ว่า การเตรียมการสอนของครูมีความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน นั่นคือ พฤติกรรมด้านการเตรียมการสอนของครูส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ดังนั้น ความแตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนในวิชาเดียวกันในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกับโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำ สาเหตุหนึ่งน่าจะมาจากองค์ประกอบด้านการเตรียมการสอนของครูที่แตกต่างกัน จึงส่งผลให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ที่แตกต่างกันด้วย

7.2 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

กิจกรรมการเรียนการสอน ถือเป็นหัวใจของการศึกษาเพราะกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นวิถีทางที่นำนักเรียนไปสู่จุดประสงค์ของการเรียน กิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดให้นักเรียนมีอยู่มาหลายชนิด ครูควรให้ความสำคัญและทราบแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ได้ประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของนักเรียนให้ได้มากที่สุด (สุทิน บุญชูวงศ์, 2534 : 74) จึงกล่าวได้ว่าการที่นักเรียนจะได้รับความรู้จนบรรลุพฤติกรรมทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัยในระดับที่สูงขึ้นไปได้นั้นก็ต้องอาศัยกิจกรรมการเรียนการสอนที่ครูจัดให้ ดังนั้น ครูจึงเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้นักเรียนได้บรรลุพฤติกรรมทั้งสามด้านดังกล่าว

สุมิตร คุณานุกร (2533 : 136) ได้ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า หมายถึง กระบวนการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปตามเป้าหมายที่หลักสูตรต้องการ

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้เกิดการเรียนการสอนตาม

หลักสูตรหรือโปรแกรมการศึกษา ซึ่งได้แก่ การจัดการทางตอน การจัดการประจำวิชา การสอนของครู (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2535 : 156-157)

โดยสรุป กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการที่ครูได้จัดประสบการณ์ และกิจกรรมต่าง ๆ ให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร จากความหมายดังกล่าว กิจกรรมการเรียนการสอนจึงมีความสำคัญมาก ดังนั้น ครูจึงจำเป็นต้องจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมการเรียนการสอน เพิ่มทักษะประสบการณ์ เจตคติที่ดีให้เกิดขึ้นแก่นักเรียนด้วยการเรียนการสอนจึงจะบรรลุผลสำเร็จได้

วารี ธีระจิตร (2530 : 161-163) ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่ากิจกรรมแต่ละชนิดย่อมมีคุณค่าในตัวของมันเองในการจัดการเรียนการสอน หากครูได้ให้ความสนใจต่อการจัดกิจกรรมแล้วก็ย่อมจะช่วยส่งเสริมให้การเรียนการสอนของครูประสบผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี กิจกรรมมีความสำคัญต่อการเรียนรู้หลายประการด้วยกัน ดังนี้

- 1) กิจกรรมช่วยสร้างความสนใจของนักเรียน
- 2) กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
- 3) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
- 4) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
- 5) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 6) กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้มีการเคลื่อนไหว ทำให้ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน
- 7) กิจกรรมจะช่วยให้นักเรียนได้รู้สึกสนุกสนาน
- 8) กิจกรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 9) กิจกรรมจะช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
- 10) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความงอกงามและพัฒนาการของเด็ก
- 11) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะในด้านต่าง ๆ
- 12) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
- 13) กิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน
- 14) กิจกรรมจะส่งเสริมให้นักเรียนได้รู้จักทำงานเป็นหมู่
- 15) กิจกรรมจะส่งเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้งความงามในเรื่องต่าง ๆ

ความสำคัญของกิจกรรมดังกล่าวข้างต้น ทำให้มองเห็นว่ากิจกรรมที่ดีสามารถส่งเสริมและพัฒนาเด็กหลายด้านด้วยกัน ทำให้นักเรียนได้มีโอกาสฝึกปฏิบัติ และเกิดการเรียนรู้ ดังนั้น การจัดการเรียนการสอนของครูจะสมบูรณ์ได้ก็ต้องอาศัยการจัดกิจกรรมที่ดีด้วย

นาตยา ภัทรแสงไทย (2525 : 262-264) ได้กล่าวถึงลักษณะของกิจกรรมการเรียน การสอนที่ดีไว้ สรุปได้ดังนี้

- 1) กิจกรรมการเรียนทุกอย่างต้องเกี่ยวข้องกับจุดประสงค์ของการเรียน
 - 2) การจัดลำดับของกิจกรรมการเรียน ต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์ทั้ง 3 ด้าน คือ ด้านพุทธิพิสัย ด้านจิตพิสัย และทักษะพิสัย
 - 3) กิจกรรมการเรียนการสอนควรเหมาะสมกับวัยและความพร้อมของนักเรียน
 - 4) กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีการจัดลำดับขั้นตอนเพื่อให้การเรียนรู้มีความต่อเนื่อง แต่ละกิจกรรมควรให้มีการสืบ தொடต่อกจากการเรียนรู้ที่มีอยู่ก่อน จะต้องเป็นการจัดลำดับจาก รูปธรรมไปหานามธรรม จากประสบการณ์ที่อยู่ใกล้ไปสู่ประสบการณ์ที่อยู่ไกล และจากกระบวนการคิดการทำงานอย่างง่าย ๆ ไปสู่การให้เหตุผลที่เป็นแบบแผน และเป็นนามธรรม
 - 5) กิจกรรมการเรียนการสอนควรทำให้บังเกิดผลคืออย่างเต็มที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น
 - 6) กิจกรรมการเรียนการสอนจะต้องท้าทายความสนใจของนักเรียนในนำสิ่งที่เรียนไป สถานการณ์หนึ่งไปใช้กับสถานการณ์ใหม่ ลักษณะเช่นนี้ จะทำให้การเรียนรู้ต่อเนื่องกันไปสามารถ อธิบายสิ่งใหม่ คาดคะเน และพัฒนาทักษะและการเรียนรู้ในโรงเรียนได้
 - 7) กิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อเป็นการพัฒนาการคิด ส่งเสริมให้นักเรียนได้คิด แบบสืบสวนสอบสวน และแก้ปัญหาตามแนวทางของตน และต้องรู้จักประเมินความคิดตนเอง
 - 8) กิจกรรมการเรียนการสอนควรให้นักเรียนได้เรียนรู้หลาย ๆ ทาง การจัดกิจกรรมที่ให้ออกสันักเรียนได้สังเกต วิเคราะห์ และอภิปราย โดยใช้สื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ มาประกอบ กิจกรรม หากกิจกรรมหนึ่งไม่เหมาะกับนักเรียนคนหนึ่งแต่อาจมีกิจกรรมอื่น ๆ ที่ชดเชยได้
 - 9) กิจกรรมการเรียนการสอนควรมีลักษณะเปิดกว้างแก่นักเรียนให้มีลักษณะที่แตกต่าง กันทั้งในด้านเนื้อหาและแนวความคิด กิจกรรมลักษณะนี้ไม่จำเป็นจะต้องมีคำตอบที่ถูกต้องเพียง คำตอบเดียว แต่เป็นการให้ได้รู้จักใช้ความคิดอย่างมีเหตุผล และพัฒนาความคิดสร้างสรรค์
- กิจกรรมการเรียนการสอนที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนนั้น มีหลายกิจกรรมด้วยกัน ซึ่ง ในเรื่องนี้ สุทิน บุญชูวงศ์ (2534 : 77) ได้แยกประเภทของกิจกรรมการเรียนการสอนออกเป็น ประเภทได้ 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ
- 1) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้นักเรียนเป็น แกนกลางในการประกอบกิจกรรม ส่วนครูจะทำหน้าที่ คอยประสานงาน คอยส่งเสริมให้ผู้เรียน ร่วมกิจกรรม แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างปฏิบัติกิจกรรม และทำให้บรรยากาศของการเรียน

การตอนดำเนินการไปด้วยดี กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางนี้ ยังอาจแยก
ออกเป็นลักษณะ คือ

1.1) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดกลุ่มนักเรียนเป็นศูนย์กลางเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริม
ให้นักเรียนได้มีโอกาสทำงานเป็นกลุ่ม รู้จักกลไกของการทำงานร่วมกัน

1.2) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นรายบุคคล เป็นกิจกรรมจัดขึ้นเพื่อ
สอดคล้องและส่งเสริมความแตกต่างระหว่างบุคคลของนักเรียน โดยให้นักเรียนพัฒนา
ความสามารถของตนเอง

2) กิจกรรมการเรียนการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง กิจกรรมประเภทนี้ครูจะเป็น
ศูนย์กลางของกาปฏิบัติกิจกรรม โดยเริ่มจากเป็นผู้วางแผนการเรียนการสอนและเป็นผู้นำใน
ขณะปฏิบัติกิจกรรม แม้ว่ากิจกรรมเหล่านี้จะยึดครูเป็นแกนกลางก็ตาม แต่นักเรียนยังคงมีโอกาส
ปฏิบัติกิจกรรมภายใต้การนำของครูได้

กรมวิชาการ (2534 : 4) ได้กำหนดแนวดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนตาม
หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) ไว้ดังนี้

- 1) จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่น
พัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
- 2) จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจและ
สภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
- 3) จัดการเรียนการสอนให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยงบูรณาการ ทั้งภายใน
กลุ่มประสบการณ์และระหว่างกลุ่มประสบการณ์ให้มากที่สุด
- 4) จัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและ
สร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
- 5) จัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงให้มากที่สุด และเน้นให้เกิด
ความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
- 6) จัดให้มีการศึกษา ติดตามและแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
- 7) ให้สอดคล้องการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียน
การสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ
- 8) ในการเสริมสร้างค่านิยมที่ระบุไว้ในจุดหมาย ต้องปลูกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น
ซื่อสัตย์ อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
- 9) จัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน

จากแนวดำเนินการในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เกิดผลดังกล่าวนั้น ครูนับว่าเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องมีความรู้ความสามารถและทักษะในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กล่าวคือ ครูต้องเข้าใจหลักสูตรและจุดเน้นของหลักสูตรอย่างชัดเจน รู้จักการเลือกกิจกรรมวิธีสอนมาใช้ที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหา ภัยและความสามารถของผู้เรียน เข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน เข้าใจจิตวิทยาการเรียนและสามารถนำมาใช้ได้เหมาะสม จากนั้นครูจะต้องนำความสามารถและทักษะที่จำเป็นเหล่านั้นมาปฏิบัติในห้องเรียนโดยเลือกวิธีสอนต่าง ๆ ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายและเหมาะสมกับสภาพการเรียน ซึ่งในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนนี้ กรมวิชาการ (2534 : 64) ได้กำหนดแนวดำเนินการสำหรับครูไว้ ดังนี้

- 1) มีความเชื่อมั่นว่าทุกคนเรียนรู้ได้ถ้าครูจัดประสบการณ์อย่างเหมาะสม
- 2) วิเคราะห์หาจุดที่จะพัฒนาของผู้เรียนโดยการเปรียบเทียบความสามารถที่ควรจะเป็นและความสามารถที่เป็นอยู่ เพื่อกำหนดความสามารถที่จะพัฒนาผู้เรียนทั้งชั้นและรายบุคคล
- 3) แสวงหา คัดเลือก วิธีการพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับความสามารถที่จะพัฒนา
- 4) ลงมือปฏิบัติการสอนด้วยกลวิธีหลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงมากกว่า

การฟังและการสอนเพียงอย่างเดียว

5) ตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อหาทางเร่งและปรับปรุงความก้าวหน้าของผู้เรียน

- 6) นำผลงานของผู้เรียนไปเสนอในที่ประชุมต่าง ๆ อย่างภาคภูมิใจ

จากแนวดำเนินการสำหรับครูในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าครูเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ครูไม่เพียงแต่จะต้องมีความรู้ความสามารถอย่างเดียวเท่านั้น แต่จะต้องมีทักษะในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วย จึงจะทำให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

พฤติกรรมการสอนของครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้มีผู้ทำการวิจัยไว้ดังนี้ ภัทรนัย เสงพานิช (2528 : 98) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 8 ตามการรับรู้ของตนเอง ในด้านการสอนพบว่า ครูประถมศึกษาได้รับรู้พฤติกรรมการสอนของตนเองในด้านนี้โดยเฉลี่ยรวมอยู่ในระดับมาก

ระโนย สงวนทรัพย์ (2529 : 104-109) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนของครูดีเด่น สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี ในด้านวิธีสอน พบว่า ครูดีเด่นใช้วิธีการบวณาการกลุ่ม

ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายด้วยวิธีการสนทนาซักถาม และให้นักเรียนร่วมกันปรึกษา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

ดิเรก สุรชัย (2529 : 109-114) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ของครูชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ในอำเภอหัวไทร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า การใช้วิธีสอนหลักที่ครู ส่วนใหญ่ใช้มากที่สุดคือ วิธีสอนแบบบรรยาย เทคนิคการยกตัวอย่างครูจะยกตัวอย่างด้วยใจพียง ที่แต่งด้วยตนเองมากที่สุด เทคนิคการใช้คำถาม ประเภทคำถามที่ครูใช้เป็นคำถามที่ให้นักเรียน พิจารณามากที่สุด เทคนิคการให้แบบฝึกหัดที่ครูปฏิบัติมากที่สุดในแต่ละด้านคือ ด้านที่มาของ แบบฝึกหัด ครูใช้แบบฝึกหัดในหนังสือเรียน ด้านการพิจารณาความเหมาะสมของแบบฝึกหัด ครูเลือกแบบฝึกหัดบางข้อให้นักเรียนทำ ด้านจำนวนข้อของแบบฝึกหัดที่แต่ละคนได้รับครูให้ นักเรียนทุกคนทำแบบฝึกหัดจำนวนข้อเท่ากันด้านโอกาสและสถานที่ที่ครูให้นักเรียนทำ แบบฝึกหัดครูให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดในห้องเรียนทั้งหมด เทคนิคการตรวจแบบฝึกหัด พฤติกรรมที่ครูใช้มากที่สุดในห้องเรียนคือครูให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดให้เพื่อนดู นอกห้องเรียน ครูส่วนมากตรวจแบบฝึกหัดเองและอธิบายเฉพาะข้อที่นักเรียนสงสัย เทคนิคการสอนคำใหม่หรือ สัญลักษณ์ พฤติกรรมที่ครูปฏิบัติมากที่สุดคือ ครูใช้อุปกรณ์และรูปภาพเพื่ออธิบายคำใหม่หรือ สัญลักษณ์ เทคนิคการใช้เพลงประกอบการสอนพบว่าครูปฏิบัติ 2 ครั้ง

วิโรจน์ เลิศพงษ์ (2530 : 112-116) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ของครูชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียง พบว่า ครูที่สอนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่าเกณฑ์มีพฤติกรรมด้านการจัดกิจกรรมการ เรียนการสอนอยู่ในระดับมาก ส่วนครูที่สอนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์มี พฤติกรรมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อเปรียบเทียบ พฤติกรรมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูที่สอนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทาง การเรียนสูงกว่าเกณฑ์กับครูที่สอนในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ พบว่า พฤติกรรมด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรรเสริญ สุวรรณ (2530 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการนำเสนอแนวทางการนิเทศการสอนภาษาอังกฤษระดับประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสิงห์บุรี พบว่า ครูภาษาอังกฤษในโรงเรียนประถมศึกษา ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง ขนาดเล็ก และ ขนาดเล็กมาก มีความรู้ความเข้าใจหลักสูตร ด้านวิธีการสอนและเทคนิคการสอนอยู่ในระดับมาก

สุรัตน์ชัย ชัยมีเขียว (2531 : 62-64) ได้ศึกษาความต้องการด้านการนิเทศการศึกษาของ ครูประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดชัยภูมิ พบว่า ครูต้องการได้รับการนิเทศ

ด้านกิจกรรมการเรียนการสอนอยู่ในระดับสูง

สุกีร์ เดชชะเอณก (2532 : 182) ได้ศึกษาศาสาทการจักระบวนกรเรียนกรสอนคณิตศาสตร์ ในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 1 ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่จะมีการนำเข้าสู่บทเรียนโดยการทบทวนความรู้เดิมและใช้วิธีหุุดโยงเพื่อนำเข้าเรื่องที่จะสอนใหม่ และมีการหุุดเร้าให้นักเรียนสนใจ ด้านการดำเนินกรสอน พบว่า ครูได้ใช้วิธีการสอนหลายวิธีในการสอนครั้งหนึ่ง ๆ แต่เทคนิคการสอนที่ใช้มากที่สุดคือ การยกตัวอย่างและให้นักเรียนสรุปเป็นกฎเกณฑ์ การตั้งคำถามแล้วให้นักเรียนตอบ การให้นักเรียนได้ลองหรือทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ส่วนเทคนิคที่ใช้น้อยที่สุดคือ การให้นักเรียนแสดงบทบาทสมมุติ ด้านการสรุปบทเรียนและการฝึกทักษะ พบว่า ครูใช้วิธีการตั้งคำถามให้นักเรียนตอบมากที่สุด ในส่วนของกรทำแบบฝึกหัดครูจะให้นักเรียนทำแบบฝึกหัดทุกข้อ และในการตรวจแบบฝึกหัดครูจะเน้นความถูกต้องของวิธีคิดของนักเรียน

ยุพิน จายะภูมิ (2533 อ้างถึงใน มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536 : 123) ได้ศึกษาการปฏิบัติงานของครูในโรงเรียนประถมศึกษาดีเด่น สังกัดกรุงเทพมหานคร พบว่าในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนครบทุกขั้นตอน ใช้กิจกรรมการเรียนการสอนหลายชนิด ทั้งการบรรยาย อภิปราย การทดลองและแก้ปัญหา การสาธิตและการปฏิบัติจริง

ชมาวดี คำแจ้งขวา (2535 : 73) ได้ศึกษาการจักระบวนกรเรียนกรสอนคณิตศาสตร์ตามหลักสูตรประถมศึกษา 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) ในจังหวัดมุกดาหาร ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูส่วนใหญ่จะสอนโดยเริ่มจากการทบทวนความรู้ให้นักเรียนก่อน แล้วค่อยสอนเนื้อหาใหม่ และครูจึงได้สรุปเป็นวิธีสั้น ส่วนการสอนแก้โจทย์ปัญหานั้น ครูเริ่มโดยการให้นักเรียนทำความเข้าใจในโจทย์ปัญหาก่อนว่าโจทย์ต้องการอะไรบ้าง สำหรับขั้นตอนการสอนนั้น ครูสอนโดยการยกตัวอย่างแล้วให้นักเรียนช่วยกันสรุปเป็นกฎเกณฑ์ และครูอธิบายหลักการหรือทฤษฎีและให้นักเรียนช่วยกันยกตัวอย่าง ในด้านของกิจกรรมที่จัดเพื่องใจให้นักเรียนสนใจเนื้อหาใหม่ ครูส่วนใหญ่จะใช้ของจริง ภาพ สลัญญลักษณ์ และกิจกรรมที่จัดเพื่อสำรวจความรู้พื้นฐาน ฝึกทักษะ ทบทวนความรู้เดิม ส่วนใหญ่ครูให้ทำแบบฝึกหัดในหนังสือเรียน

สงบ สักขณะ (2535) ยังได้เสนอข้อค้นพบจากการวิจัยในการบรรยาย เรื่อง บทบาทครูตามหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในการประชุมสัมมนาเรื่อง การกำหนดเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรการมสิดครูซึ่งคุรุสภาจัดขึ้นระหว่างวันที่ 19-20 พฤษภาคม 2535

ณ โรงแรมอมรินทร์นคร จังหวัดพิษณุโลก ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู พบว่าครูยังต้องในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กล่าวคือต้องในภาควางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ครูยังใช้กระบวนการน้อยเกินไป ยังมีพฤติกรรมเน้นหนักไปในทางที่เป็นผู้บอกความรู้ การเปิดโอกาสให้นักเรียนเป็นผู้ลงมือกระทำเพื่อหาความรู้ยังน้อยไป

สุชาติ ขวัญกมล (2536 : 105) ได้ศึกษามีปัญหาการสอนคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษา ในจังหวัดนครศรีธรรมราช ในด้านเนื้อหา ด้านกิจกรรมการเรียนการสอน ด้านสื่อการสอน และด้านการวัดและประเมินผล พบว่า ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครูมีปัญหาอยู่ในระดับมากและสูงกว่าด้านอื่นทุกด้าน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. (2536 : 336-338) ได้ศึกษาความต้องการในการพัฒนาการสอนของครูประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดมหาสารคาม ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนมีความต้องการในการพัฒนาการสอนด้านการเตรียมการสอนอยู่ในระดับมาก

สมฤทธิ์ เพชรพราว (2537 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความต้องการการนิเทศการสอนกลุ่มประสบการณ์พิเศษ (ภาษาอังกฤษ) ของครูผู้สอนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า ครูผู้สอนกลุ่มประสบการณ์พิเศษ (ภาษาอังกฤษ) ที่สำเร็จวิชาเอกภาษาอังกฤษกับวิชาเอกอื่น ๆ มีระดับความต้องการการนิเทศการสอนในด้านการเรียนการสอนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .01

โกวิท สীগานา (2538 : 117-118) ได้ศึกษาพฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ของครูชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดพัทลุง พบว่า ครูสอนคณิตศาสตร์ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในโรงเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนคณิตศาสตร์สูงและต่ำ มีพฤติกรรมการสอนคณิตศาสตร์ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยรวมอยู่ในระดับมาก ทั้งสองโรงเรียน

ประสาน มาลากุล และคณะ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2536 : 135) ได้วิจัยตามโครงการวิจัยศึกษาด้านการผลิตและการใช้ครู โครงการวิจัยที่ 1 การวิจัยและพัฒนารูปแบบการพัฒนาครูให้มีสมรรถภาพที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ได้สรุปสมรรถภาพของครูประถมศึกษาที่ได้จากการศึกษารวณคดีที่เกี่ยวข้องไว้ว่า ครูประถมศึกษาส่วนใหญ่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดีขึ้น แต่พฤติกรรมการสอนยังไม่เปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนยังเน้นตัวครูเป็นศูนย์กลาง มีกิจกรรมที่เน้นตัวผู้เรียนเป็นศูนย์กลางบ้าง แต่ก็เป็นส่วนน้อย ครูใช้วิธีการ

บรรยายหรืออธิบาย มีการจัดการเรียนการสอนนักเรียนเป็นกลุ่ม แต่ก็ยังไม่ได้ใช้กระบวนการกลุ่มในการจัดการเรียนการสอนอย่างถูกต้อง มีการมอบหมายงานให้นักเรียนทำทั้งเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่ม มีการให้การเสริมแรงนักเรียนบ้าง

ผลการวิจัยดังกล่าวนับว่าสอดคล้องกับพฤติกรรมการสอนของครู ที่ผลการวิจัยหลายเรื่องในระยะแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 5 (สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, 2531) พบว่าครูไม่เปลี่ยนพฤติกรรมการสอน กล่าวคือ การเรียนการสอนยังมีครูเป็นศูนย์กลางอยู่ โดยครูยังเน้นการพูดบรรยาย การตั้งคำถาม และการฟังนักเรียนอ่าน การจัดกิจกรรมในกลุ่มประสบการณ์มักเน้นแต่กลุ่มทักษะที่เป็นการสอนวิชาคณิตศาสตร์และภาษาไทย และละเลยกลุ่มประสบการณ์อื่นที่ครูไม่ถนัด

จากงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการสอนของครูด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังกล่าวนั้น สรุปได้ว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นการจัดประสบการณ์ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้มากที่สุดตามจุดมุ่งหมายที่ได้วางไว้ โดยครูจะต้องนำความสามารถและทักษะที่จำเป็นต่าง ๆ มาปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนโดยเลือกใช้วิธีสอนต่าง ๆ ให้ตรงกับจุดมุ่งหมายและเหมาะสมกับสภาพการเรียน พยายามค้นหาข้อบกพร่องของผู้เรียน แสวงหาวิธีการใหม่ ๆ ในการพัฒนาและใช้วิธีการนั้นจนเกิดผลดี งานวิจัยที่ได้กล่าวมาส่วนใหญ่ล้วนแสดงให้เห็นความสำคัญของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครู ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน ดังนั้น การที่ครูมีพฤติกรรมในด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่แตกต่างกันก็น่าจะมีผลทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์แตกต่างกันด้วยเช่นกัน

7.3 การใช้สื่อการเรียนการสอน

จากสภาพการจัดการศึกษาในปัจจุบัน ผู้ที่เกี่ยวข้องและผู้ที่มีรับผิดชอบงานการศึกษาต่างก็ยอมรับว่า สื่อการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ช่วยทำให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงมีการส่งเสริมให้ครูผู้สอนใช้สื่อการเรียนการสอนในการจัดการเรียนการสอนอย่างกว้างขวาง ทั้งนี้เพราะเชื่อว่าสื่อการเรียนการสอนมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กอย่างมีประสิทธิภาพ อันจะส่งผลต่อคุณภาพของการศึกษาต่อไป

กิดานันท์ มลิทอง (2526 : 76) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนไว้ว่า สื่อการสอนหมายถึง ตัวกลางที่ช่วยนำและถ่ายทอดข้อมูลความรู้จากผู้สอน หรือแหล่งความรู้ไปยังผู้เรียน เป็นสิ่งช่วยอธิบายและขยายเนื้อหาให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายขึ้นเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนที่ตั้งไว้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2526 : 112) ได้ให้ความหมายของสื่อการสอนว่า สื่อการสอน หมายถึง วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการที่จะใช้เป็นสื่อกลางให้ผู้สอนสามารถส่งถึง หรือ ถ่ายทอดความรู้ เจตคติ และทักษะไปยังผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2534 : 160) ให้ความหมายไว้ว่า สื่อการสอน หมายถึง ตัวกลางที่ใช้ในการสื่อความหมายจากผู้สอนไปยังผู้เรียนหรือผ่านทอด เนื้อหาสาระให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

วิวัฒน์ สัมฤทธิ์วีรธมาสัย (2534 : 23) ได้กล่าวไว้ว่า สื่อการเรียนการสอน หมายถึง วัสดุ อุปกรณ์หรือสิ่งของทุกอย่างที่นำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนช่วยให้ครูสามารถถ่ายทอด ข้อเท็จจริง ทักษะ ทักษะ ทักษะ ทักษะ ความรู้ความเข้าใจ และความซาบซึ้งเห็นคุณค่า เพื่อให้เกิดผลดีแก่นักเรียนยิ่งขึ้น

บราวน์ และคณะ (Brown and others, 1973 : 2) กล่าวว่า สื่อการสอน ได้แก่ อุปกรณ์ทั้งหลายที่ช่วยเสนอความรู้ให้แก่ผู้เรียนจนเกิดผลการเรียนที่ดี ทั้งนี้มีความหมายถึง กิจกรรมต่าง ๆ ที่ครูนำมาใช้ เช่น การศึกษานอกสถานที่ การสาธิต การทดลอง เป็นต้น

จากความหมายดังกล่าวข้างต้น จึงสรุปได้ว่า "สื่อการสอน" และ "สื่อการเรียนการสอน" ต่างเป็นคำที่ใช้ในความหมายเดียวกัน ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยจะใช้คำว่า "สื่อการเรียนการสอน" ซึ่งหมายถึง วัสดุ เครื่องมือ บุคคลหรือวิธีการต่าง ๆ ที่ครูนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะช่วยให้นักเรียนได้รับความรู้ ทักษะ และทัศนคติ อันจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้บรรลุจุดมุ่งหมายได้ง่ายและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

เมื่อพิจารณาสื่อการเรียนการสอนแล้วจะเห็นได้ว่ามีหลายแบบหลายประเภท เพื่อความสะดวกในการดำเนินการต่อการผลิต การจัดเก็บ การใช้ การจัดหมวดหมู่ และเพื่อความสะดวกในด้านอื่น ๆ จึงมีผู้จัดแบ่งประเภทสื่อการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

ภิญโญ สาร (2526 : 134) ได้แบ่งประเภทสื่อการเรียนการสอนไว้ ดังนี้

- 1) วัสดุสายเส้น ได้แก่ กระดาษดำ แผ่นที่ ฯลฯ
- 2) วัสดุมีทรง ได้แก่ วัสดุจำลอง ของตัวอย่าง ของจริง ฯลฯ
- 3) สื่อวัสดุ ได้แก่ ระบบขยายเสียง เครื่องอัดเสียง วิทยุ ฯลฯ
- 4) ภาพนิ่ง ได้แก่ รูปภาพ ภาพเขียน ฯลฯ
- 5) กิจกรรม ได้แก่ การแสดงนิทรรศการ การสาธิต การทดลอง ฯลฯ
- 6) หนังสือทุกชนิด